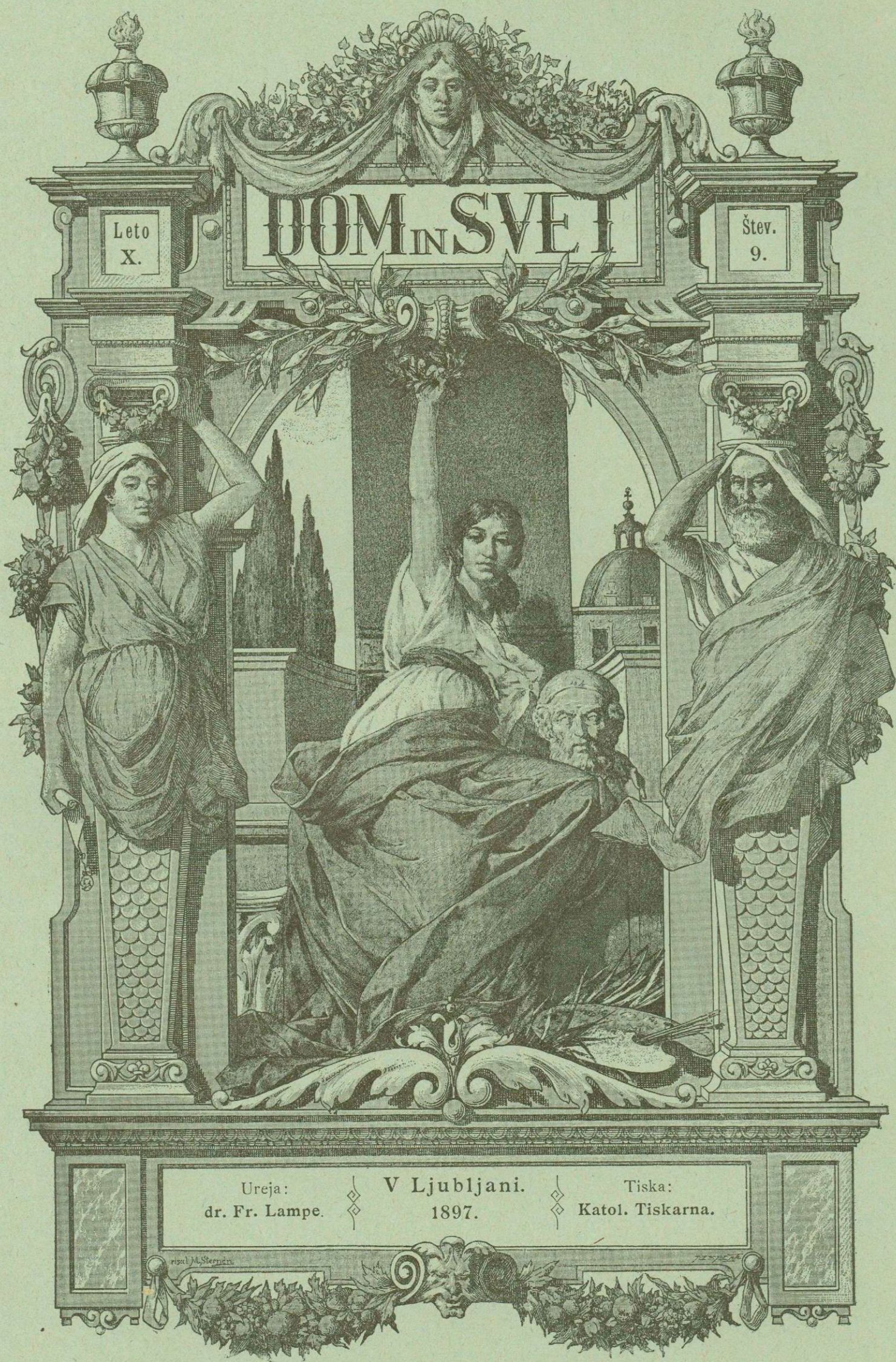

V Ljubljani, dné 1. vel. travna 1897.

Vsebina 9. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	257
Arabeske. (Zložil E. Gangl.) 6. Meč. — 7. Zvon. — 8. Okna. — 9. Pesniku. — 10. Zvezdi	260
Pijančev sin. (Povest. — Spisal Ivan M.)	261
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.) [Dalje.]	268
Slika. (Spisal Janko Barlè.) [Konec.]	277
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben) [Dalje.] . . .	279
Literat. (Zložil Anton Medved.)	282
Sodba sveta. (Zložil Anton Medved.)	282
Celje in okolica. (Narodno-društvene črtice. Poleg raznih spisov sestavil A. Fékonja.) [Dalje.]	283
Književnost	286
Slovenska književnost. Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1896.: <i>Slovenska zemlja. II. del.</i> — Hrvaška književnost. Knjige „Mat. Hrvatske“ za l. 1896.: <i>Hrvatske narodne pjesme.</i>	
Razne stvari	191
Glasba — Naše slike.	

Na platnicah.

Pogovar Od pijače, inu ventočejna tega Vina med enim G: Fajmoštram,
inu med šterjim Farmanim. [Dalje.]

Slike.

Prirodoslovec. (S. Robič.)	257
Črnogorski knez Nikola in njegovi sinovi	264
Vera in Ksenija, kneginjici črnogorski	265
Ana, kneginjica črnogorska	272
Cetinje, črnogorska prestolnica	273
Nebeška mati	281

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta
2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr.,
za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V tuje dežele po
1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske
naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

18. Človeške duše vir in življenje.

Dospeli smo, potujé po modroslovskem polju, do mesta, kjer se nam ponuja velika obilica resnic in naukov. Zatorej moramo ravnati skromno pa umno, da si izberemo le najimenitnejše nauke za svoje preiskovanje.

Tu se nam vriva najprej vprašanje: Od kod izvira naša duša, ali: kakšen je njen začetek? Odgovorov imamo več na izber: materijalisti, pol-materijalisti, Pitagorejci in Platonci, verske ločine — vsakateri ima svoj odgovor in svoj nauk. Seveda ne moremo tukaj poštovati vseh, ampak samo dva nam bodeta v premislek:

1. Ali ne izvira morda duša od starišev kakor naše telo? 2. Ali ni duša od Stvarnika samega?

Mnogi so učili in še učé, da je naša duša ravno tako od naših roditeljev kakor naše telo. Mislijo pa nekateri, da izvira duša otrok iz duš očeta in matere, drugi pa pravijo, da se otrokova duša nekam tako začinja, kakor se prižge sveča, ako jo pritakneš k plamenu.

I. Pomislimo, ali more res po taki poti nastati duša?

1. Ko bi bila otrokova duša iz duše roditeljev, morala bi se dati človeška duša tako razdeliti ali razkosati kakor razna telesa, kamen, les, voda, zrak. A kako naj se duša deli, ker nima delov! Ker je duša netelesna, ne dá se deliti; duša je vedno in povsod vsa ali cela, kjer je: zato pa tudi stariši ne morejo dati otrokom dela ali kosa svoje duše.

2. Ko bi pa kdo le trdil, da dadó stariši otrokom dušo, pomisli naj to-le: Duša otrok bi bila tako sestavljena, kakor n. pr. če zliješ iz dveh posod vodo v jedno posodo. Potem

bi morali otroci imeti od starišev ne samo dušo, ampak tudi njih znanje; učen oče bi dal svojim otrokom učeno dušo, da bi se ne bilo njim nič več tega učiti, kar oče že zna. Otrok bi moral vedeti, da je bila njegova duša nekdanj del ali kos očetove duše. — Take in podobne stvari bi moral trditi oni, ki uči, da je otrokova duša od starišev.

II. Ako pa si kdo misli izvir duše po drugem načinu, da namreč duša nastane tako, kakor se sveča prižge ob plamenu, tudi ni nič na boljšem.

1. Vsakdo vé, da plamen ne preide od sveče do sveče, marveč goreča sveča razgreje drugo toliko, da more (druga) goreti. Kdor tako misli, misli tudi, da je naša duša samo neko delovanje ali gibanje, neki plamen našega telesa in nič drugega. Taka duša ni prav nič različna od telesa samega: v malem telesu bi bila majhna, v velikem pa velika duša. Da bi taka duša mogla voditi in uravnavati telo, da bi taka duša mogla ustavljati se poželenju naše nižje narave, da bi se človek s tako dušo mogel radovoljno zatajevati, kakor: postiti se, krotiti jezo, požljivost — to ni možno. In vendar imamo tako dušo, ki se radovoljno zatajuje in vodi naše telo. Taka duša pač

ni podobna plamenu vrh sveče, pa tudi ne more nastati kakor plamen.

Potemtakem je ta razlaga piškava. Sploh se znanstvu jako malo pomore s takimi lahki primeri, ki sicer na prvi hip iznenadijo, a ob natančnem preiskovanju se pokažejo, da so iz domišljije, ne pa iz treznega preudarka.

2. Živalska duša pač nastaja ob jednom s telesom. A živalska duša nima nič višjega, kakor ima telo: živalska duša je vir življenja, čutenja,

Prirodoslovec. (S. Robič.)

množenja; živalska duša in telo sta jedna sama substancija. Kdor torej pravi, da nastane duša iz duš roditeljev, trdi, da ni človeška duša nič različna od živalske duše.

III. Ako pa naša duša ni od roditeljev, od kod pa je? Iz ničesar ne more biti, od vekomaj tudi ne: torej more biti jedino le iz bitja, ki ustvarja, kakor bomo slišali še pozneje.

1. Kako je naša duša nastala, tega seveda ni nihče opazoval ne na sebi, ne na drugih. Vendar nam opazovanje kaže pot do resnice tudi v tej stvari. Vsakdo vidi sam v sebi, da je samostojno bitje; tega se zaveda prav jasno. Nikakor ne čutimo, kakor bi bili le kos ali del svojih roditeljev, ali jim vseskozi podrejeni, ali kakor veja na deblu brez lastnega življenja, marveč tako smo celotna in samostojna bitja, da se upiramo celemu svetu, kadar hočemo. Če smo pa tako samostojni in nam naša zavest to spričuje popolnoma trdno, ne moremo biti po svoji duši odvisni od drugega bitja, ne more duša izvirati od drugodi, kakor od onega bitja, od katerega so vsa bitja.

2. Kakor je naša narava iz dvojne substance, tako je tudi vir naše narave dvojen: drugačen je po telesu, drugačen po duši. Po telesu smo vsi ljudje tesno sklenjeni med seboj; po duši pa smo samostojni. Torej morajo naše duše imeti celó drugačen vir kakor telesa, ker je delovanje, namen in svojstvo duše vse drugačno kakor telesno.

3. Naše duševno življenje je tako obsežno, zlasti je naše spoznavanje tako velikansko, da presega vse tvarinsko delovanje ne samo za mnogo, ampak tudi bistveno. In tako delovanje naj izvira iz take duše, ki izhaja prav za prav iz telesa in se ž njim rodi? Rojena duša je tvarinska duša. Ker pa naša duša ni tvarinska, tudi ni rojena.

Duša je združena s telesom, ni pa iz telesa. Svetli in gorki žarki sijejo na rodovitno prst in vzbujaajo življenje. A dasi so žive rastline na prsti, nikakor niso iz prsti. Prst jim daje hrane, ni pa prst sama rodila rastlin in živalij. Kaj bi sicer delovalo solnce, kaj bi bilo seme? Da, solnca je treba za rastline, duševnega solnca treba tudi za naše duše, sicer ne nastajajo, ne živé in ne delujejo.

Pa dovolj o postanku duše v tej kratki razpravi!

Neizrekljivo bogato in raznovrstno je dušno življenje človeško. Vse življenje in delovanje pa se dá deliti v dve vrsti: v jedni je spoznavanje, v drugi pa hotenje. Obojno je pa zopet nižje in višje.

Ker smo o spoznavanju že govorili, obdelamo to tvarino tukaj ob kratkem. Spoznavati začnemo s čutili. Vse, kar čutimo, zbiramo

in urejemo, pa tudi v čutnem spominu in domišljiji ohranjamo kot čutne slike. Pa mnogo popolnejše je nadčutno ali umsko spoznavanje; s tem ne sprejemamo zunanjih vtiskov, ampak delujemo in povzemamo iz čutnih slik to, kar je v njih nadčutnega, splošnega ali občeljavnega in resničnega. Kakor je duša mnogo popolnejša od telesa, tako je tudi umsko delovanje bistveno drugačno in mnogo popolnejše od čutnega delovanja. Um spozna, kar je splošno, um sodi, sklepa, spoznava vzroke, dviga se do najvišjih idej; obsega minulost in se povspenja v bodočnost; večne zakone razkrije iz telesnih ovojev, Bogu samemu se bliža in motri njegove lastnosti. Da, naš um je delaven, sam iz sebe ima moč, da deluje, nikar da bi bil nekaka mrtva deska, na katero bi se vtiskavale zunanje stvari, kakor umevajo naš um materijalisti. Ko se um obrača na to, kar imamo storiti, imenujemo ga pamet. Pamet nas vodi po poti do našega delovanja in razsvetljuje kakor luč naše stopinje. Pamet, v kateri so shranjeni vsi zakladi našega znanja, je najvažnejša in najpomembnejša beseda za naše spoznavanje, naznanja nam pa ob enem, da je spoznavanje združeno z delovanjem, ki izvira iz hotenja.

Poleg spoznavanja deluje naša duša tudi s hotenjem. Kakor imajo druga živa bitja, tako ima tudi naša narava zmožnost želenja ali teženja. Težimo po vsem, kar nam je potrebno ali ugodno. To teženje je čutno želenje, ker želimo čutnih stvari, kakor jedi, pijače, počitka, spanja. Tako teženje je neradovoljno in nihče ni brez njega. A v naši naravi — duši — je tudi drugo želenje, ki se ozira na pamet, ker mu pamet kaže predmete in pa pot: to se imenuje hotenje. Hočemo le to, kar nam kaže in odobri pamet. Kristijan želi jesti, kadar je v postu lačen; toda ne čé, ker se ozira na prepoved. Zmožnost, s katero hočemo, imenujemo voljo.

Ker se naslanja volja na pamet, zato je naša volja prosta, to je: ne ukazuje ji nobena sila, marveč voli in izbere si svoje predmete sama iz sebe. Materijalisti in drugi laži-učnjaki trdé, da naša volja ni prosta, marveč da se nam le tako zdi. Toda nad vse trdna je resnica, ki se ne dá nikdar utajiti, da je naša volja prosta in zato sama odgovorna za svoje delovanje. Kako bi bilo drugače, saj

1. pravi jasno zavest, da to hočemo, kar si izberemo izmed raznih stvari. Ako bi ne bili prosti, kako bi si mogli izbirati? ¹⁾

¹⁾ Zdi se sicer, da tudi žival izbira, toda izbiranje pri živalih je vse drugačno, kakor pri človeku. Žival, ki ima dve jedi pred seboj, poželi obe, gre pa od jedne do druge ali 'izbira' boljše kose izmed slabjših. A človek

2. Da smo prosti, pravi nam zavest, ker premišljujemo in preudarjamo, kaj bi storili. Kdor ni prost, ne more nič preudarjati. Ako daš živali le jedne dobre piče, ne preudarja nič, ampak jé, ker mora jesti.

3. Kadar smo storili kaj dobrega, smo s seboj zadovoljni, ako smo storili kaj hudega, tedaj se kesamo: oboje kaže, da smo prosti. Nihče se ne kesa, da nima perutnic namestu rok, pač pa se kesamo, kadar prenačljeno kaj govorimo ali storimo.

4. Vsakega človeka sodimo mi in vsak človek sodi nas na podlagi prostosti. Dejanja se nam zdé dobra ali slaba: kako pa bi se nam zdelo dobro ali graje vredno, ako človek ne bi mogel delati drugače kakor dela?

5. Ves človeški rod je trdno prepričan, da imamo slobodno voljo. Čemu bi bili sicer zakoni, plačila, kazni? Tudi divji narodi so o tem prepričani in po tem ravnajo. Znano je, da nerazsodni ljudje celó živalim pridevajo nekako prosto voljo, kar nam priča, da je neizbrisno v našo naravo vtisnjena prostost in nam je še težko misliti si koga neprostega.

Vse te moči in te razmere delujejo v našem duševnem življenju. Izpopolnjuje in dovršuje se čim dalje bolj: dovršuje se znanje, dovršuje se moč in prostost naše volje. Ko se človek utrdi v dobrem, dovrši svoj dobri značaj, kar je najvišja stopinja našega zemskega življenja. Lep, plemenit značaj, ki se kaže v našem delovanju, je ne samo cvet, ampak tudi zrel sad v našem razvoju.

V starosti zastaja telesno delovanje, ker se telesne moči izgubljajo. A duševno delovanje ne zastaja vselej. Pride smrt in zdi se, da zastane duševno delovanje popolnoma. Toda tudi ob smrti ne zastane duševno delovanje, ker ne preneha duševno življenje: duša namreč je neumrljiva, telesna smrt ne pretrga njenega življenja.

Resnica, da je naša duša neumrljiva, je neizrekljivo važna za naše spoznavanje in življenje. Četudi sami nesmrtnosti ne moremo izkusiti pred smrtjo, a lahko se o njej najtrdneje prepričamo, ako le hočemo. Premislimo le te-le razloge:

1. Naša duša ni telesna, zato tudi ne razpade v kose, marveč mora ostati taka, kakoršna je, čeprav razpade telo ob smrti. Kdor torej priznava dokaze, da je duša različna od telesa, ta mora tudi priznati, da se duša ne razruši ob smrti.

izbira, predno hoče kak predmet, in zato je prost. Ako se damo pri jedi zapeljati, da sežemo kar naglo po dobrem grizljeju, izbravši ga izmed slabih, odpovedali smo se za tisti hip svoji prosti volji in ravnali smo samo po poželenju.

2. Pa ni dovolj, da smo to razvideli. Ako bi naša duša sicer ne razpadla, pač pa nehala delovati, umrla bi ob tem. Toda to njeno delovanje ne more ponehati. Ne more ponehati znanje, ki je v naši duši. Kdor se je veliko naučil, tisti ima znanje; znanje pa je moč ali sila. A zakon prirode je, da ne pogine nobena sila. Kam je izginilo n. pr. ogromno jezikovno znanje Miklošičevo ob njegovi smrti? Ako imaš v zavitku nekaj smodnika, ne moreš uničiti njegove zmožnosti ali sile, marveč samo premeniti jo moreš: a znanje, to izredno silo, naj bi do cela in v trenutku uničila smrt? Ne, ne more. Resnično znanje ostane večno, nobena stvar ga ne uniči in ne premeni.

3. Človekov lepi pridobljeni značaj, njegove kreposti, njegove zasluge — to naj vse uniči smrt? Kreposti so v pravem pomenu (četudi ne fizične) sile, ki se ne morejo poizgubiti. Torej mora človeku ostati tudi po smrti to, kar si je v nravnem oziru pridobil v življenju.

4. Vsakdo, ki nepristransko misli, priznava razloček med dobrim in zlim dejanjem, med krepostjo in pregreho. Ako bi po smrti duša ne živela, bil bi ta razloček samo začasen in majhen, zakaj ob smrti bi bila oba jednaka: pravičen človek in zločinec. A tako ne more biti, taki misli se upira naša narava. Dobrotnik, ki je mnogim ljudem rešil življenje, naj bo na posled ravno tako nič kakor zločinec, ki je moril ljudi in jim jemal imetek? Taka misel bi bila po godu malopridnežem, a nikdar ne poštenim ljudem. — In nravni čut nam pravi, da mora dobro delo dobiti dobro plačilo, greh pa kazen. A v tem življenju uživa mnogokrat hudobnež srečo, poštenjak pa trpi. Zato ne more biti ob smrti konec vsega življenja, marveč za tem življenjem pride še drugo življenje, v katerem se poravna vsa tukajšnja krivica ali nezasluzena osoda.

5. Da bi kdaj naše življenje do cela ponehalo in bi bili zgolj nič — tega si niti (vsaj lahko ne) misliti ne moremo. Kam naj izgine zavest, znanje, moč življenja? Zato je pa tudi prepričanje o neumrljivosti tako utrjeno pri vseh narodih in v vseh časih, da se mora to prepričanje imenovati popolnoma splošno. Vsi ljudje (ako izvezamemo materialiste) so prepričani, da so neumrljivi; vsi se pa v tem ne morejo motiti, drugače bi človek ne bil sposoben za resnico.

Ti dokazi nam pričajo ne samo, da je naša duša neminljiva, ampak tudi, da po smrti ne poneha naše duševno življenje, ne znanje, ne zavest, ne mišljenje in ne volja; zavedali se bomo, da smo ravno tisti, kateri smo bili v zemskem življenju. Četudi ne bomo imeli čutnega življenja, a nadčutno bo veliko bogatejše,

kakor je bilo tukaj. Naše življenje in delovanje se tamkaj še mnogo izpopolni in povzdigne; saj hrepeni naša narava po tem, da bi bila čim dalje popolnejša in boljša. To njeno hrepenenje se prav izpolni šele po smrti.

Dalje pa ne sega naše trdno modroslovno znanje, tu začenja verski nauk, ki nas poučuje o naši bodočnosti po smrti.

Tako je življenje naše duše, kratko narisano in razkazano. Veda ima tukaj bogato polje, na katerem preiskuje in dobiva trdnih resnic. In nujno je potrebno, da se nauki o človeku očistijo zmot sedanje dobe in da se človeštvu pokaže njegova prava narava in istinita osoda.

(Dalje.)

Arabeske.

(Zložil E. Gangl.)

6. Meč.

Bil v muzeju sem . . . Na steni
Videl sem v nožnici meč,
O junaku, ki ga nosil,
Pa sedaj ni sluha več . . .

Vekov sto moj duh prepluje:
Šira pred menoj raván —
Čete si stojé nasproti,
Boj uname se strašán.

Vidim ga: junak na konju
Meč z močno vihti rokó,
Glej, pod njim življenje gasne:
Glava pade za glavó.

Sto življenj cvetočih mine,
Zemlja pije vročo kri . . .
V tuji krvi, v svoji krvi
Naš junak sam obleži!

Bojni se vihar poleže,
Grob izkopljejo, v pokoj
Položé junake mrtve,
Meče odnesó s seboj.

Vekov sto za tem je prešlo . . .
Zdaj visi v muzeju meč,
O junaku, o mrličih
Pa sledú ni danes več.

7. Zvon.

Tam nekje v daljavi temni
Zvon odmeva mi glasan . . .
Morda meni, morda tebi
Že naznanja zadnji dan.

Le naj vstane dan poslednji,
Saj mirú se ne bojim:
Dam srcé mu nepokojno
In spomine svoje ž njim.

8. Okna.

Palačo videl sem ponosno,
Visoka okna, steklo jasno,
Po oknih so visele težke
Preproge z zlatom tkane krasno.

In videl hišo sem meščana,
Ki zadovoljen v nji prebiva,
In svetla okna belí zastor
V umetne gube spet zakriva.

In prišel sem naposled h koči,
Ki siromak v nji solze lije —
Glej, okna tesna, zaprašena
Popir z razbitim steklom krije.

In vendar skozi vsa ta okna
Iz sobe v jeden svet se gleda:
Razkošje prvo, potlej sreča,
Pri zadnjih zre bridkost in beda.

9. P e s n i k.

V sobi spet sedi za mizo . . .
 Predse del je list popirja,
 Da napisal nanj bi pesem,
 Ki zveni mu v duše dnu . . .

Pesem hoče napisati
 O pokoju, tihi sreči,
 Ki objema dušo njemu,
 Kadar v sobi sam sedi.

Takrat mu je dobro, mehko:
 Zunaj burno je življenje,
 On je sam ob knjigah svojih,
 In spomini sladki ž njim.

To bo lepa nova pesem!
 Rádosti in zadovoljstva,
 Ki doma je v srcu srečnem,
 Ona jasni bo izraz.

Kdor nesrečnih bo jo čital,
 Duh se razjasni otožni,
 Kdor veselih bo jo slušal,
 Kri mu v žilah zakipi . . .

Skozi okno zdaj pogleda —
 Kaj li vidi? . . . Tam po cesti,
 Ko še poldne ni zvonilo,
 Nekdo vinjen ziblje se.

In natančneje pogleda
 V njega suho, blede lice;
 Mraz mu preletí po udih . . .
 Oh, spoznal je ta obraz!

Saj ni dolgo še od takrat,
 Ko je bil mladenič srečen,
 Poln pobožnosti in vzorov,
 Za vse dobro, lepo vnet.

Pa so vzore zamorili
 In ljubezni se smijali,
 Ki jo v srcu nosil vročem —
 Kriv je svet, da zdaj je tak!

Gleda pesnik skozi okno . . .
 In pred njim se svet razgrinja:
 Zre življenje, zre borjenje,
 Žalost zre in bol in skrb.

Vidi jezo, strast, sovraštvo
 In nasilstvo in brezsrečnost,
 Brez vesti in brez sočutja
 Zre pred sabo svet — ljudi.

Solze vidi, glad, uboštvo,
 Gleda znoj, krvave žulje,
 Zre razkošje in pohotnost —
 Zre človeštvo pred seboj . . .

Zgrudi se na stol in roko
 Na oči pritiska mokre.
 Ni iz duše pesmi lepe,
 Solze močijo popir.

10. Z v e z d i.

Kaj ne, zvezda jasna na svodu nebeškem,
 Saj moja si zvezda, moja le ti?
 Ko gledam te, da po oblakih tvoj žarek
 Nezgodo mi piše, to se mi zdi.

Odmeva mi tajno glas v srcu skrivnosten:
 Kaj samo nesrečo zreš pred seboj?
 Na nebu gorí luč zvezdam od vekov,
 A malo je mari tek žitja jim tvoj!

Pijančev sin.

(Povest. — Spisal Ivan M.)

I.

Solnce je stalo prav nizko na obzorju.
 Bližal se je lep pomladni večer.

Dunajski Prater je mrgolel pisanega ljudstva.
 Krasne toalete, rožni, pomladno-sveži obrazi,
 tiho šepetanje, glasno govorjenje, zvonki smehi
 — vse se je mešalo v ta mnogovrstni prizor.
 Umetne gredice polne najrazličnejših cvetlic,

visoka, ravnokar ozelenela drevesa in nad njimi
 blede-modro nebo, kako mično se druží umet-
 nost z naravo! — Od vseh strani je udarjala
 izprehajalcem godba na ušesa. Res bujno živ-
 ljenje je v Pratu. — Med krasno gospodo
 izprehajajočo se v kratkih, merjenih korakih,
 med hruščem, ki ga je provzročalo ljudstvo,
 je stopal visokorastel mladenič. Njegova pre-

prosta obleka, ki ni bila nova, njegova hoja in kretanje nam kaže, da je dijak.

Nad visokim, plemenitim čelom, ki je še gladko, so počesani bujni, črni lasje nazaj, kar podaje plemenitemu obličju še lepši izraz; lahno zakrivljen nos, dekliško majhna usta in črne, melanholične oči — to so znaki njegovega ne- navadno lepega mladeniškega obraza. Kratka črna brada, priča njegovega dozorevanja, mu daje posebno zanimivost.

Tako stopa med pisano množico. Otožno zre po veselih ljudeh, ki nimajo druge skrbi, kakor da si kolikor mogoče čas krajšajo in se na najboljši način zabavajo. Na kaj pa on misli?

Janko Stanič je bil sin ubogega ljubljanskega delavca. Že na srednji šoli se je kaj težavno preživil, dasi je bil pri stariših. Oče je bil delavec v tovarni. Ni zaslužil mnogo, a še tega ni dajal vsega ženi za gospodinjstvo. Bil je pijanec. Težko so se preživili iz očetovega zaslužka, tako da je Janko dal vsak mesec materi svoj zaslužek, ki ga je služil s poučevanjem. Razven Janka je bila v družini še njegova sestra, dekletce pohlevno in krotko. Mnogo, mnogo so pretrpeli mati in otroka pred očetom. Mati, priletna, srčno dobra ženica je v svojem trpljenju stavila vse upanje na sina Janka, katerega je neizrekljivo ljubila. Upala je, da ji kdaj pomore, da ji olajša neznosno trpljenje.

Ko je Janko dovršil gimnazijske nauke, želela je mati, da bi se posvetil duhovskemu stanu. Toda Janko je želel med svet. Hotel je okusiti njegove slasti, njegovo srečo.

In odšel je na Dunaj brez najmanjšega upanja, da bi dobival od doma kaj podpore; bil je sam nase navezan. Mati ni sicer rekla Janku žal besede, toda iz njenega govorjenja je bilo jasno, da se njena želja ni izpolnila.

Hudo ji je bilo, ko se je Janko poslavljal. Doslej jo je on krepko branil surovosti očetove; oče je prihajal zvečer pijan domov in surovo ravnal s pohlevno ženo. Kolikokrat je Janko preprečil zmerjanje in razsajanje pijanega očeta, ki je iskal povoda in osebe, na katero bi se znosil! S svojo krepko besedo je učinil, da je oče umolknil, ne upajoč si kazati pred sinom svoje surovosti. Toda sedaj odhaja tudi ta, in mati ostane sama brez pomoči nasproti možu, ki ne bo imel sedaj nikogar, da bi se ga bal.

Neutolažljivo je jokala, viseč na vratu sinovem. Temu pa je srce krvavelo v prsih in solze so kapale na glavo materino.

„O Janko, kako bom sama, oh — sama! Oh, vse izgubim s teboj!“ je tožila. Poleg pa je stala desetletna sestra in tudi plakala, videč, da plakata mama in brat. Oče je bil pa na delu; ž njim se je bil poslovil Janko že zjutraj.

Ni bilo mrzlo to slovo, ker oče je ljubil sina; vendar njemu se ni zdelo to nič žalostnega, če odide.

„Jaz ti ne morem pomagati; če hočeš oditi, pa pojdi!“ mu je govoril. A podpora mu še na misel ni prišla. Sam naj se preživi, saj se je moral tudi on, ko je šel s šestnajstimi leti služiti za hlapca.

In Janko je odšel žalosten. Na Dunaju mu je bila sreča mila in dobil je zaslužek pri nekem nemškem listu, kjer je prestavljal poročila iz čeških in drugih časopisov. Sreča zanj, da si je osvojil na srednji šoli nekaj jezikov, da jih je mogel za silo uporabljati. Na vseučilišču je bil zapisan v pravni oddelek.

Prvo leto je minulo. Drugo leto je hotel izpolniti svojo vojaško dolžnost; dovršil je jednoletno prostovoljstvo, napravil častniški izpit in se potem vrnil na Dunaj nadaljevat svoje pravne nauke.

Dobil je zopet službo pri časopisu; toda čez nekaj mesecev ga je odslovil urednik brez pravega vzroka. Bil je brez zaslužka, brez denarja v tem velikem, dragem mestu.

Tako smo ga srečali blodečega po Pratru. V žepu so mu čakali še štirje goldinarčki, da jih zamenja za kruh in kosilo o poldne. Prihranil si jih je. Ako mu še ti izginejo iz žepa, kaj potem?

In s tem vprašanjem se je mučil Janko, ko je stopal med veselo množico smejočih se ljudi. Čudne misli so mu rojile po glavi. Kako pravico imajo ti ljudje, ki niso morda dosti boljši od njega, biti veselimi in srečnimi, dočim on ne vé, če bo čez teden dni kaj jedel, ali morda lakote poginil? Ha, kaj ni on tudi človek, kakor oni? Da bi imel le polovico, da, tretjino tega denarja, kolikor ga nosi ta gospica za pestjo ali pod vratom! — Tako je mislil. Toda otresel se je takih mislij. Bog vé, če so pa ti ljudje tudi v resnici srečni? In kaka sreča je to, da imajo vsega preveč? On da bi imel le vsakdanji kruhek, pa je srečen. In to tudi ni tako nemogoče, dasi je že vse poskusil in se mu ni nič posrečilo. Da bi vsaj stenografovati znal, dobil bi lahko službico pri kakem odvetniku, a kaj, ko mu ni prišlo to na um, ko je imel še priliko, naučiti se! Toda, še je Bog v nebesih, gotovo ga ne zapusti, da bi lakote poginil.

Janko je imel še živo vero, katero je imel od svoje dobre mamice, ki mu jo je bila že zgodaj vsadila v srce in je vzkliko stebelce skrbno varovala. Tako niso storili viharji sveta doslej še nobene škode drevescu, ki je še lepo zelenelo. Ostal je pošten med dijaki, pošten tudi med vojaki. Tej veri se je imel zahvaliti za tolažbo v obupnih, pesimističnih mislih, ki

so ga hotele zmagati. Z njeno pomočjo se je vsega srečno otresel njih krempljev.

Tako je mislil Janko. Kar mu pride nasproti tovariš in prijatelj Zima, mladenič vselega in živega značaja.

„Servus, amice! — Tandem aliquando! Iščem te že po celem Prateru. Bil sem na tvojem domu in tu mi je rekla tvoja gospodinja, da si šel v Prater. Imam zate nekaj. Slišal sem od neke strani, da — — —, toda, čakaj“ — pretrgal se je — „kaj bi todi lazila žejna, saj vem, da si žejen, jaz sem pa tudi. Hajdiva!“

„Ne, prijatelj, ti veš, da imam malo denarja in da to malenkost krvavo potrebujem!“

„Le pojdi, danes plačam jaz!“

In zavila sta jo v bližnjo gostilnico. Naročivši piva, začne zopet Zima:

„Zvedel sem, da ima naš državni poslanec Premec izvrstno inštrukcijo. Natančnejšega ne vem nič. Zato letam že pol ure okrog, da bi te našel. Podvizaj se, da ti je ne odgrizne kdo pred usti.“

„Ti, Zima, ti si dober človek; čemu nisi šel sam in jo prevzel? Saj si tudi ti potreben. Tisto pisarenje te utruja“, govoril je Janko. Obraz se mu je zvedril. Še mu ne bo treba lakote umreti.

„Beži, beži! Ne delaj ceremonij! Jaz imam že službo, ti pa nimaš ničesar. Svetujem ti, da greš takoj k Premcu, ako je doma.“

Kmalu sta odšla.

Pred lepo, visoko hišo sta se ustavila. Zima je ostal pred vrati. Janko pa je krenil po kamenitih stopnicah navzgor. — Čez četrto ure se vrne Janko z veselim obrazom. — „No, kaj je?“ vpraša ga Zima, ki je ta čas gledal za mimoidočimi ljudmi.

„Hvala ti, prav dobro je! Pomisli, inštrukcija na Kranjskem, na deželi pri baronu Gabrovskem! — Poznaš ga, kako je dober človek! In to se imam le tebi zahvaliti, prijatelj!“ — dejal je Janko in stisnil roko prijatelju.

„Beži, beži! — No, veseli me, da se ti je posrečilo! Sedaj si preskrbljen z vsem. Lahko boš privatno študiral in ob tem se elegantno zabaval. Samo glej, da se ne zalubiš!“ — dodal je poredno se nasmehljajoč.

„No, menim da ni nevarnosti!“

„O, je nevarnost, pa še precejšna. Veš, kdo je sosed tvojega barona Gabrovskega?“

„Kdo?“

„Državni poslanec Premec. Ta ima hčer.“

„No, že dobro, ne boj se! Varoval se bom.“

„Kdaj odideš?“

„Takoj jutri.“

„Pa servus, dobro se imej, pa ne pozabi name! Ne bi ti zameril, če bi mi kdaj kaj pisal, kako se boš imel.“

„Lepa hvala torej, amice, za tvojo požrtvalnost in ostani zdrav!“ — in stisnila sta si desnici in se razšla.

II.

Baron Gabrovski je bil rodом Nemec in imel prav za prav nemško ime. Gabrovski se je zval zaradi svojega posestva v Gabrovcu. Njegova rodovina je bila bogata. Po očetu je podedoval kot sin jedinec stotisoče in s soprogo, ki je bila hči bogatega meščanskega trgovca, je dobil tudi mnogo tisočev.

Bil je mož poštenjak. Dasi rojen Nemec ni zaničeval sosednjih Slovencev, da, narobe, on je imel celó ugodno mnenje o našem narodu. Spoznal ga je za svojega bivanja na Kranjskem, kjer je imel oče na Dolenjskem grad Gabrovec. Na svoje baronstvo ni mnogo gledal, kar je pričala njegova ženitev.

Kranjska dežela mu je ugajala, zato je vsako leto prebil s soprogo in s sinom jedincem poletje na svojem gradu Gabrovcu.

Kakor baron, tako je imela tudi baronica dobro, mehko srce. S soprogom sta se srčno ljubila. Sin Alfred je obiskoval v Gradcu gimnazijo in je bil že v četrtem razredu. Bil je nadarjen dečko, živega temperamenta in odkritosrčen. Tedaj pa je začel nenadoma bledeti in sušiti se. Zdravnik je nasvetoval, da pusti šolo in se uči privatno. Bati se je, da dobi jetiko, zato mora ven iz mesta na sveži zrak.

Baron je odredil, da se preselijo vsi na Kranjsko v grad Gabrovec. Sosednji grajščak je bil Premec, ki je bil državni poslanec; njegova rodbina se je bila že prej seznanila z baronom in soprogo. Sedaj je prosil baron Premca, da mu priskrbi, ko gre na Dunaj, učitelja za sina, ki pa naj bo Slovenec. Hotel je namreč, da se tudi sin nauči slovenskega jezika, kakor ga je sam za silo znal.

Na barona je prišlo pismo, v katerem je naznanil novi učitelj Janko Stanič čas, kdaj pride. — Baron se je namenil iti s kočijo na kolo-dvor ponj.

Lepo jutro je bilo, ko je drčala svetla kočija s parom konj po cesti proti postaji v bližnjem trgu. Na visokem kozlu je sedel kočijaž in poleg njega sluga v livreji. V kočiji je sedel baron.

Po cesti prideta dva kmeta nasproti. Ko je pridržala kočija, umakneta se oba s ceste, ponižno se odkrivši. Baron jima je prijazno odzdravil.

„Gabrovski je dober gospod!“ oglesi se jeden izmed dvojice, ki je imel na rami sekiro in bil že precej prileten.

„Ej, dober, dober! Bog mu daj srečo! Taki visoki gospodje, tako dobri in nam ubožnim ljudem prijazni, so redki kakor bele vrane.“

Danilo, naslednik.

Črnogorski knez Nikola in njegovi sinovi.

Peter, vojvoda hercegovski.

Prince Mirko.

Moja stara je šla pred tednom v njegovo hosto pobirat suhe veje. Pa pride po poti ta-le gospod, čegar je hosta, no in kaj meniš, da jo je zapodil, kakor bi bil storil grmaški gospod?

Kaj še, dejal ji je: „No, mamka ste pa pridni.“ Moja stara, ki ni ravno strahopetna baba, se je ustrašila, da ni mogla z besedo na dan. Ko se je zdramila, je bil gospod že izginil. Vidiš,

tako-le je in jaz pravim: Bog mu daj srečo! Dober gospod je, malo takih.“

„Dober gospod, dober“, je ponavljal tovariš za njim.

Med tem pogovorom je pa drčala kočija naprej. Kmalu je stala pred postajo. Baron je skočil iz kočije, ko je sluga odprl vratca. Na postaji je srečal načelnika in začela sta se prijateljski meniti. Baron je bil z vsemi takimi gospodi v trgu znan. Kmalu pridrči vlak. Iz tretjega razreda stopi med drugimi potniki tudi Janko Stanič.

Ker mu je gospod Premec opisal vnanjost baronovo, spoznal ga je takoj. Šel mu je nasproti, priklonil se in dejal v nemškem jeziku:

„Dovolite, gospod baron, da se predstavim! Janko Stanič.“

„Veseli me, veseli, da ste prišli; dobro, le stopiva v voz!“ in peljal ga je k vozu.

„Imate kaj prtljage?“

„Da.“

„Pride ponjo sluga.“

Ko sta sedla v kočijo, zdrčala je proti trgu.

Med potjo se je vnel takoj živ pogovor, kar ni navada v sličnih slučajih. Baron se je zanimal za razmere svojega učitelja in ta mu je vse povedal, spoznavši v baronu ljudomilega človeka, a ne ošabnega aristokrata. Že pri prvem pogledu nanj se je čutil nekako prostejšega v vedenju. Takoj je izginila bojazen in skrb, da bi se pravilno ne vèdel.

Baron je bil jako prikupljiv mož; na obrazu se mu je videla prostodušnost in srčna dobrota.

Vera in Ksenija, kneginjici črnogorski.

Med pogovorom se je ozrl Janko včasih okrog sebe na pomladno naravo. Kako pisani so bili travniki! Tam na njivi je hodil kmet in sejal seme v razorano prst. Ob potoku je rezal vaški paglavček vejo z vrbe, da si naredi piščal. Parobek ob ozelenem gozdu je bil ves višnjevi od podleska; in više gori je stala kopica otrok in se igrala.

Kak razloček med gosposkim Dunajem in preprostim kranjskim koticem na deželi! To razliko je živo čutil Janko in pri srcu mu je bilo tako milo in prijetno. Kmalu se je pokazal beli grad s temnim smerečjem v ozadju.

Grad Gabrovec je stal na ne visoki terasi. Bil je od ceste kak streljaj v stran pomaknjen; v ozadju precej za njim se je dvigalo hribovje porasteno z debelim smerečjem. Nekdaj je bilo pač todi mnogo gabrov, da je po njih dobil grad svoje ime Kar je z jednim pogledom ob-

seglo oko, bila je last baronova. Cesta je vodila mimo grada v teman kot, kjer se je hribovje obračalo na drugo stran. Ta dolinica je bila krasna. Svež zrak, napolnjen z vonjavo, ki je prihajala iz temnih gozdov, bil je jako ugoden za pluća. Bil je to kraj, kakoršnega nasvetuje navadno zdravnik na pljučih bolnim ljudem.

Kočija je zavila pred grad. Od ceste do gradú je vodil belo posut drevored košatih lip. Grad je bil pred nedavnim prenovljen in moderno opravljen; imel je dve nadstropji. Prav za prav ni bil Gabrovec grad, vendar ljudstvo mu je dalo to ime, ker je bilo veliko, lepo poslopje.

Sluga je skočil s kozla in odprl gospodoma vratca.

Janko se je čudil eleganci hišne oprave. V nadstropja so vodile široke, kamenite stopnice, na obeh straneh so stali kipi ali pa vase.

V salonu sta že čakala gospa baronica in štirinajstletni Alfred novega učitelja. Gospa je bila še v najboljših letih. Obraz ji je bil če ne mladosten — vendar še jako lep. Alfred je bil bolj podoben baronu, imajoč žive črne oči in živahno kretanje.

Vsprejem je bil prisrčen. Baronici kakor tudi že preje baronu je ugajal odkritosrčni dijak.

„Prosila vas bom, gospod Stanič, da mi bodete čitali sem pa tje kaj, ako se vam bo ljubilo. Imam tako slabe oči“, govorila je med drugim Janku, ki je goreče zatrdil, da hoče po svoji moči vse z veseljem storiti. Seveda glavna oseba zanj je bil Alfred, ki se mu je takoj predstavil. Janko je izrazil upanje, da bodega dobra prijatelja, na kar je Alfred zaupno zatrdil, da bodega prijatelja. Hotel mu je takoj pokazati svojo puško, katero je dobil o božiču v dar od očeta, toda baron je dejal:

„Sedaj pa, gospod Stanič, vam bo pokazal sluga vašo sobo. Potem je pa kosilo.“

Sluga je odvedel Janka v drugo nadstropje. Soba je bila kaj prijetna. Bila je opravljena s fino opravo. V kotu je stala omara, skozi katere steklena vrata so se svetili elegantno vezani zvezki mnogih pesnikov in pisateljev. Izmed vsega je Janka razveselila še najbolj ta omara. Dvoje oken je bilo obrnjenih proti vshodu. Onkraj dolinice je bliščalo izmed temnega smerečja zidovje gradu, ki pa je imel še bolj romantično lego nego gabrovski grad.

Ko je sedel o mraku današnjega dne Janko pri oknu in zrl na temne gozdove in beli grad med njimi, obhajale so ga vsakovrstne misli. Najpreje je preudarjal svojo gospôdo in se čutil srečnega, da mu je naklonil Bog tako dobrega gospoda. In poleg tega še ta divni kraj! Kako bo lepo, ko bo čital pesnike in gledal v oni temni kot, nad katerim se tako lepo odbija jasna modrina nebes.

Nato pa so mu prišle druge misli. Mislil je na dom in na stariše. Z Dunaja se je peljal najprej v Ljubljano k starišem, šele potem k baronu. Mati je hudo shujšala zadnji čas, kar je ni videl. Očeta ni bilo doma. Tožila mu je, da ji ni môči več prenašati tega trpljenja. Oče pije po stari navadi. Ona dobiva komaj polovico njegovega zaslužka, drugo znese vse v krčmo in žganjarijo. Zadnji čas je celó kvartal in ni ga bilo ob nedeljah domov do jutra. Ko pa pride domov, hoče vse razbiti, in ako ga mati oblečena ne pričakuje z večerjo, rohni in besni, da je strah. Stanovalci sosednje sobe že močno godrnjajo nad ponočnim nemirom, toda njemu se ne upa nihče nič reči, vsakdo stresa svojo jezo le nanjo, češ, ona naj bi ga odvrčala od pitja. A kako naj ona to stori? Če ga prosi, kadar je trezen, jo molčé posluša, a dela

kakor preje. Če pa izpregovori trje, tedaj zbesni, da je groza in jo psuje z nedostojnimi priimki. Jedino sredstvo je molitev, na katero se zanaša. Dasi je že stara, vstane vendar vsako jutro ob petih in gre k maši. A kakor se vidi, tudi Bog je ne mara poslušati.

Tako je pripovedovala mati Janku, ko jo je obiskal. Pri tem je bridko jokala in zdihovala, da je njega izgubila, da nima nikogar, ki bi ji pomagal. Janku so prišle solze v oči, ko je videl svojo rodno mater v taki bedi. A kako naj ji pomore? Obljubil ji je, da jo bo odslej lahko z denarjem podpiral, ko ima službo.

In ko je tako premišljeval, zalile so mu solze oči. Uboga mati! Sina ima, a mora biti ločena od njega. Sama je v tej bedi, ker ji še ni v pomoč.

„Le potrpi, mati! Ko izdelam šolo in postanem sam svoj gospod, tedaj mine tvoje trpljenje!“ je dejal tiho in se zagledal v bližnji grad, ki je bil čimdalje temnejši.

III.

Minulo je nekaj dnij. Janko in Alfred sta se pridno vadila v algebri in geometriji, proučevala Caesarjevo vojno z Galci in premlevala grški glagol. Dopoldne je bilo večinoma odločeno učenju. Popoldne pa se je Alfred vadil na citrah, ali se peljal s svojim ponijem v majhnem koleslju z učiteljem na izprehod. Včasih je tudi streljal v tarčo. Janko je med tem časom čital. V svoji knjižni omari je našel vsega Shakespearea, Goetheja in Schillerja, kakor tudi mnogo drugih pesnikov različnih narodov. Tudi slovanski jeziki so bili zastopani. Našel je nekaj romanov Kraszewskega in Turgenjeva v nemškem prevodu, našel je tudi Prešerna. Baron se je sam pečal s slovenščino in si nabavil zato našega največjega pesnika.

Tako je potekal čas. Ob tem Janko ni zanemarjal svojega „rimskega prava“ ter se pridno pripravljal za izkušnjo.

Nekega popoldne proti večeru je sedel Janko v svoji sobi in čital. Lotil se je bil Shakespearea, katerega je imel sedaj priliko in čas dobro proučiti. Solnce je bilo nizko in že imelo vsak čas zatoniti za gorami. Janko začuti veselje do izprehajanja.

Stopi torej v park s knjigo v roki in se napoti po peščeni stezi. Kar mu zazveni na uho smeh in vesela govorica. Toda videl ni nikogar. Glasovi so prihajali izza ovinka iz vrtne lope. Ker ni mogel v stran zaviti, vrniti se pa tudi ni hotel, moral je mimo lope.

Ko je stopal mimo, ozrl se je vanjo in pozdravil gospôdo. Bila je gospa baronica in

še neka dama, ki pa je sedela v kotu; ker je bilo že precèj temno, ni je mogel razložiti. Stopal je dalje, ne meneč se zanjo.

Kar ga pokliče baronica:

„Gospod Stanič, prosim!“

Janko se obrne ročno in se vrne k lopi. Pred lopo sta sedaj stali ona dama z baronico. Bila je mlada, precej razvita, pravih telesnih oblik, visoke rasti. Zadnji solnčni žarek je skrivnostno oblival nežni obrazek z velikimi očmi in črnimi bujnimi lasmi.

„Helena, vidite, to je naš gospod učitelj, o katerem vam je Alfred že pripovedoval.“

Janko se je lahno priklonil. Baronica se je obrnila k njemu.

„V mali zadregi sem, gospod Stanič. Gospodični Helena in Adela s soslednjega gradú sta nas prišli po navadi obiskat, a sedaj ju ne bi rada domov pustila brez spremstva. In ravno vi ste prišli mimo, ko sva o tem govorili, zato vas prosim, da bi spremili z Alfredom gospodični skozi gozd, ki je že nekoliko temočen in koder se boji gospica Helena iti sama.“

„Srčno rad storim, kar ukažete, milostljiva gospa!“ in priklonil se je gospej pa tudi gospic. Čvrsto je dejala Helena:

„Prosim vas tudi jaz, gospod. Ko sem šla s sestro semkaj, srečal naju je v gozdu tuj mož, menda je bil kak berač, zato se malo bojim. Adela!“ zakliče proti drugi strani.

Kmalu priskaklja po potu trinajstletna deklica, svoji sestri jako podobna. Za njo pride nekoliko počasneje Alfred, nesoč lopar in veliko žogo.

„Ali greva že domov?“ zakliče skoro žalostno deklica. „Tako lepo sva z Alfredom žogo bila!“

Alfred je nekam dostojanstveno in ponosno gledal nevoljno dekletce, potem pa dejal:

„Bova pa še drugikrat. Ti bi se še prehladila, ker je že večer in je sapa!“ zadnje besede je izgovoril pomilovalno in ob enem prezirljivo.

„Prav je rekel Alfred; bodeta pa še drugikrat“ potolaži jo Helena in jo ogrne z lahno pelerino.

„Kaj ne, pa kmalu zopet?“ zaprosi Adela.

„Seveda, kmalu, ako dovoli milostljiva gospa baronica.“

Poslovivši se odidejo vsi štirje po peščeni poti dalje, ki vodi iz parka skozi gozd v grad Selo.

V neprisiljeni gruči so šli vsi po široki poti; ko se je pa pot zožila, stopal je Janko poleg Helene, Alfred in Adela sta skakljala spredaj. Nekaj časa sta prva dva molčala, dočim je

druga dvojica živahno vpila. Ko pa sta prišla na mejo parka, izpregovorila je Helena:

„Morda vas nadlegujem, gospod Stanič? O prosim, odpustite, da sem tako nadležna. Vi ste ravnokar čitali in sedaj imate morda delo.“

„Prosim, gospica, saj je že itak mrak in jaz bi bil tako ali tako nehal čitati.“

Govorila sta nemški. Janko pa je slutil, da je gospica Helena Slovenka, saj je bila iz onega gradú, ki je bil najbrže last državnega poslanca Premca, kakor je slutil, dasi še ni nikogar vprašal. V tem je bil tako gotov, da je začel slovenski:

„Dovolite gospica, da govorim v našem materinem jeziku, ki je kakor upam, — tudi vaš!“

„Jaz sem Slovenka, prav pravite; le govoriva rajša slovenski!“ odvrnila je takoj Helena. Da bi ne bila stopila zdajci v gozd, kjer je bilo temnejše, opazil bi bil Janko, da je priplula lahna rdečica na njen obrazek, kar je pričalo, da je bila v zadregi in da se je čutila osramočeno.

Janko je na to nadaljeval:

„Naš ubogi jezik nima nikjer po svetu veljave; žalostno bi bilo, ako bi je ne imel niti v svoji domovini.“

Helena je živo čutila, da se te besede tudi nje tičejo. Janko je bil nekako užaljen, da je nemški govorila ž njim, dasi je gotovo vedela od baronice, da je Slovenec. V svoji mladeniški navdušenosti je uvidel, da je treba tu nekaj krepkih, odkritosrčnih besedij. Zadnje besede je izgovoril trpko, da je Helena tim bolj čutila svojo krivdo.

„Po mestih, celó v Ljubljani se čuje med gospôdo, ki hoče biti ob drugih prilikah slovenska, največkrat le nemško kramljanje...“, nadaljno govorjenje mu je pretrgala Helena, ki se je spotaknila ob korenino in lahno zajejala. Takoj se je ozrla Adela in pritekla pogledat, Stanič pa ji je ponudil roko, katere pa ona ni sprejela. Saj se ji ni zgodilo drugega, kakor da se je malo prestrašila.

Po kratkem premolku je nadaljeval Stanič svoje razkladanje, a na vprašanje svoje spremeljevalke je povedal tudi, da je Ljubljančan in da se uči prava. Helena pa mu je z veseljem zatrdila, da je tudi ona Ljubljančanka in da je prišla z mamo in sestro na Selo, kamor prihajajo vsako leto že pomladi, da se naužijejo pomladne lepote v naravi. Oče je ob tem času na Dunaju, ker je državni poslanec. Vse to je pripovedovala tako odkritosrčno in ljubko, da je Janku od veselja in dobrovoljnosti zaigralo srce v prsih. Izginila je ona trpka nevolja, v katero ga je bila spravila v začetku pogovora. Tudi Helena je pozabila, da jo je preje

njen spremljevalec grajal in začutila je, kakor bi bil mladenič njen prijatelj. Njegovo odkritosrčno govorjenje in moško vedenje mu je pridobilo njeno srce. V mestu je imela dokaj častilcev, toda nihče se ji še ni upal kaj takega ziniti, temveč vsi so govorili nemški z njo in mamo, ki ni hotela drugega jezika govoriti, ne slišati.

Dospeli so do grada. Pred obokanim vhodom so se poslovili. Helena je podala Janku roko, zahvalila se mu za spremstvo in ga povabila, naj pride kaj obiskat Selo in njegove stanovalce.

„Prav veselilo me bo in tudi mamo, ker smo čisto sami s sestro in vidimo radi družino“, dodala je hitro in stekla z Adelo po širokih stopnicah.

Janko je nekaj trenutkov zrl za njo. Nato pa sta odšla z Alfredom izpred grada. Nazaj gredé je molčal, dočim je učenec govoril o vsakovrstnih stvaréh. Zamislil se je in žal mu je bilo, da je bila pot tako kratka.

Domov prišedši je večerjal z gospôdo. Baron je pripovedoval o svoji vožnji k sosednjemu grajščaku, kamor je šel pogledat zaradi konj, katere je namerjal kupiti.

V svoji sobi je Janko še dolgo čital in mislil. Danes se je seznanil z novo osebo in bil je vesel. A glej, nakrat mu padejo v glavo besede prijateljeve: „Glej, da se ne zalubiš!“ In danes se je sestal s hčerjo Premčevo. Čutil je, da bi ne bilo nemogoče kaj takega. „Lepo dekle je in nepokvarjeno“, govoril je sam pri sebi in čital jako raztreseno. (Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Pred tretjo hišo — jednonadstropnim lesenim poslopjem — smo razjahali in, privezavši konje za pol podrti plot, stopili v odprto vežo.

Ogromna krogla v podobi debele ženske se nam je privabila nasproti in nas z visokim, ne ravno vljudnim glasom povprašala, česa želimo.

„Ali stanuje tukaj neki gospod Pir Haronis?“ vprašal sem jaz z globokim poklonom.

Ta moja galantnost mi je priborila malo prijaznejši odgovor:

„Da, stanoval je tukaj, a sedaj ne stanuje več.“

„Odklej ne več?“

„Od danes zjutraj.“

„Kje biva sedaj?“

„Kaj meni to mari? Pustite me pri miru!“

Nevoljno se je obrnila, hoteč odjadrati nazaj v črno duplino, zevajočo v ozadju, iz katere se je bila prej privabila; a Jules in Pedro sta bila urnejša: skočivša ji za hrbet sta ji zaprla pot. Sedaj smo jo imeli med seboj.

Od jeze in osuplosti ni mogla govoriti, samo pihala je kakor gad.

Itak že rdeči obraz je postajal temnordeč in višnjev, malé in zalite oči so se širile, nosnici sta se burno gibali, roki krčili, debeli život se je tresel, skratka: bila je prava podoba nakopičene jeze, katera ima sedaj sedaj izbruhniti in se usuti s pogubno silo na vse, kar je v njenem obližju.

Sedaj je pa tudi izbruhnila in sicer — proti meni.

Liki parni stroj se je zagnala razdražena zastopnica nežnega spola v mene in mi položila debeli pesti — kakor dve kladi — na rame. Vroča njena sapa me je žgala v obraz.

In sedaj? — Sedaj sem jih pa slišal!

Iz njenih odprtih ust — groza me spreletava, kadar se spomnim nanje — so letele psovke in grožnje v bolgarskem, turškem in kdo vé v kakšnem jeziku še, kakor ploha, pobijaje druga drugo... pa, kaj hočem popisavati! Le to naj povem, da sem prešel od raztrganega cigana in nesramnega lopova do krvoločnega roparja in brezvestnega morilca, kateri sem hujši od pekla, grozovitejši od divje zveri, ostudnejši od ljudožrca.

Taka se je godila i mojima tovarišema. Najbolj jo je razkačilo, da smo se ji smejali, a ona je pričakovala, da bomo stali prav potrto in ponižno. Slednjič je vendar usahnil hudourni tok njenih besedij, utihnila je —, le oči so še žarele v strahovitem ognju.

„Molja ¹⁾ milostiva i hubava gospoža“ — aha! sramežljivo je povabila pogled, — „ako bi nam proti bogati odškodnini“ — mastni obraz se ji je jel svetiti od veselja —, „blagovolili naznaniti sedanje bivališče gospoda Pira Haronisa“, prosil sem zopet jaz z najglobokejšim poklonom, katerega sem bil sploh zmožen.

Victoria! — ljubeznivo se je nasmehljala.

¹⁾ Prosim.

„Koliko bi mi pa dal, gospodine, ako ti to povem?“

„Kolikor želite.“

„Ali ne lažeš?“¹⁾

„Nikakor.“

„Tudi tri leva?“

„Še več.“

Zadrhtela je od same radosti.

„Gospodine, to pač ne more biti. Toliko — —.“

„Prav rad dam pet leva, ako zvem, kje naj iščem imenovanega.“

„O Bože! O sveta Bogorodnica!“ je jecljala.

„Bodi, povem ti: V Kalofer je šel, v Kalofer!“

„Samo do tje?“

„Še dalje.“

„Kam?“

„V Trojan.“

„In potem?“

„Nič več. V Trojanu mu biva brat.“

„Hvala. Tu pet leva.“

Podal sem ji srebrnjak.

Z obema rokama ga držeč je izginila v omenjeni duplini, kakor hitro ji je dopuščal obilni život.

Onadva sta se ji radovoljno umaknila; videla sta cel prizor, a razumela nič, zato sem hitel, razjasniti jima vse.

„Zastonj ste jo obdarili“, dejal je Jules, ko sem končal; „ta pot ni prava.“

„Zakaj ne?“ sem vprašal.

„Menite-li, da ji je tat povedal, kam je bežal? Njemu je vendar na tem, da ga ne dobimo; skrbeti mora, da izbriše kolikor mogoče vsako sled. Poučil je torej svojo gazdarico — ali kar je že — da naj vsakemu vpraševalcu imenuje ravno nasprotno smer. Bežal je — ne na sever — ampak na jug, gotovo v Makedonijo.“

„Ne verjamem. Zakaj se je potem tako branila odgovora? Sicér pa še vse natančneje pozvemo od nje same — denar ima, kakor vidite, do nje veliko moč; no, ravnokar zopet prihaja.“

„Sem že spravila denar; nihče, razven mene, ga ne more dobiti . . . srčna hvala ti, gospodine“, s temi besedami se je prismehljala k meni.

„Je že dobro; sedaj samo povej, koliko časa da je bil Haronis pri tebi v stanovanju in kdo in kaj da je.“

„Pa bi šli rajši v mojo stajo²⁾, kjer —.“

„Le pusti, nimamo časa.“

„Torej: Pol leta je že preteklo, odkar biva v moji hiši Pir Haronis; od kod je prišel in kaj je, ne vem; iskal je v vasi stanovanja

in jaz sem ga sprejela. Sedel je običajno celi dan doma sam — le tu in tam ga je kdo obiskal — v svoji sobi tu gori, za katero mi je plačeval po jeden lev na mesec; včasih je tudi, oprtavši puško, šel v bližnji gozd na lov, a redko kdaj kaj plena prinesel; vsake tri tedne pa — in sicer redno — je jezdil v mesto, od koder se je vrnil čez dva ali tri dni, tedaj je imel vedno dosti denarja, ker pil je mnogo; kaj je imel tam opraviti, to mi ni znano. Vprašala sem ga jedenkrat, a zavrnil me je ostro. Sploh je jako malo govoril, vedno temno gledal, ubogi človek! gotovo ga je trla kaka notranja bol! — le včasih, zlasti pri kosilu, — kosila sva skupno —, je bil zgovornejši, tedaj mi je pripovedoval o čudnih deželah, kjer rastó taka čudna drevesa in kjer hodijo ljudje nagi, — ali ni to grdo, gospodine? Oh, znal je tako lepo pripovedovati! . . . Meni, mladi (!) vdovi je silno ugajal . . . Včeraj dopoldne je odjezdil zopet v mesto, od koder se je danes kar nenadoma vrnil še pred svitom. Ko sem mu odprla, je hitel po stopnicah v svojo izbo in, ropotavši tu nekaj časa, kmalu zopet priletel v mojo spalnico s precejšnjim zavitkom pod pazduho, rekoč: „Odhajam. Tu imaš za stanovanje in hrano za pretekli mesec. Ako kdo povpraša po meni, reci, da sem odpotoval v Uesküb.“ Da je hotel odpotovati, se nisem čudila, ker je bil omenil pred par dnevi, da meni iti k svojemu bratu v Trojan; a neumevno mi je bilo, kako da odhaja sedaj sredi noči in celó v Uesküb, zato sem vprašala:

„V Uesküb? Ali ne k bratu?“

„Molči, prokleta baba!“ je zarohnel, „tu imaš še tri leva in reci vsakomur, kakor sem ti velel, če ne, gorje ti! kadar se vrnem. Ali boš rekla tako?“

Jokaje sem mu obljubila. Nato je odjezdil. Jaz pa sem vzela luč in šla pogledat v njegovo izbo; kar je bilo njegovega — in to je bilo malo — je bil vse vzel s seboj; na tleh so ležali koščeki papirja. Jeza in žalost ob enem me je obšla, da me je tako nehvaležno zapuščal . . . rada sem ga imela . . . od tuge niti zajutrkovala nisem.“

„In ta tvoj srd je bil gotovo tudi vzrok, da nas nisi sprejela ravno vljudno?“

„Oh — da! — Ali molči rajši o tem!“

„Pa zakaj nisi ravnala po njegovem povelju?“

„Ker sem jezna na njega, zato ga še slušati nečem. Naj me le bije, če zopet pride, ne bojim se ga! Pomisli, gospodine, „baba“¹⁾ mi je rekel, dočim sem še mlada.“

¹⁾ Bolgar imenuje ženo, staro nad petdeset let, „babo“. Beseda pa pomeni tudi to, kakor pri nas „babica“ ali „stara mati“.

¹⁾ Bolgar vsakogar tiče.

²⁾ Soba.

„To je res grdo. Ali dovoliš, da vidimo njegovo bivše stanovanje!“

„Oj, prosim, sama vam je pokažem. Le idite za menoj!“

Šli smo v temno duplino, katera je bila, kakor sem se prepričal po svitu užgane žveplenke, zakajena kuhinja, in dospeli po strmih in ozkih stopnicah v zgornji tečaj poslopja, obstoječe iz dveh sob; v jedno smo vstopili.

Bila je majhna in nizka z enim samim oknom.

Na sredi je stala od črvov razjedena miza in dva stola, v kotu je bila postelj, na stenah ni visela nikaka podoba, le nekaj žebljev je bilo zabitih. Po tleh so bili raztreseni papirčki.

Pobral sem jednega; nekaj številčk je bilo napisanih.

Španjol je pregledal miznico, Jules posteljo; našli nismo nič važnega.

„Zakaj preiskujete vse?“ vprašala me je debela vdova; „ali je kaj zlega učinil?“

„Ker nas mož zanima, zanima nas tudi vse, kar je imel v rokah.“

„Ali ste njegovi prijatelji?“

„Še več nego prijatelji. Le idimo zopet!“

Šli smo navzdol. Kraj stopnic sem pobral večkrat preganjen kos papirja in ga vtaknil v žep.

Nato smo se poslovili od zgovorne Haroniseve gazdarice, podarivši ji še vsotico denarja.

Od samega veselja je bila iz sebe.

Dobra ženica je imela sicer hišo, a denarja malo ali nič. Manjkalo ga ji je tem bolj, ker je zelo skrbela, da dobi njen život že kmalu popolno obliko oble.

Z našim darom je lahko izhajala precejšen čas. —

„Sedaj torej vemo, kje imamo iskati tatú“, je dejal Jules, ko smo se bližali mestu.

„Kje je to, Kalofer?“

„Tostran Balkana; jaz sem bil že jedenkrat tam, predno sem namreč prišel v Plovdiv. Od ondi vodi pot preko prelaza Rozalito v Trojan, ob reki Ošmi ležeče mestece.“

„Kdaj moremo biti tam?“

„V dveh, k večjemu treh dneh.“

„Upam, da bo takrat že naš. Toda, monsieur, vam bo to nadležno. Vaš cilj je vendar Carigrad?“

„Da.“

„Ne smem in ne morem torej zahtevati, da bi se radi mene kaj zamudili in prosim zaradi tega, da — —.“

„Le nič besedij!“ segel sem mu v govor. „Vi ste moj prijatelj in za svojega prijatelja storim še kaj drugega.“

Hvaležno mi je stisnil roko.

Vzel sem sedaj iz žepa oni listič in ga razganil.

Čital sem sledeče, v bolgarskem jeziku pisano:

„V slučaju, da trpiš pomanjkanje, pridi nemudoma k meni. Oskubili bomo nekoga. Natančnejše pojasnilo dobiš pri Nedu Pintevu v Kaloferu; saj ga še poznaš? Oglasi se pri njem!“

Med tem zdravstvuj!

Tvoj svak

Hristo.

To kratko pismo mi je dalo mnogo misliti. Kdo je oni, katerega menijo oskubiti? Kdo je Nedo Pintev? Podpisanec se je imenoval „svaka“. Morda ni žena dobro slišala, da mi je pripovedovala o nekem bratu Haronisovem?

Sklenil sem, da tudi jaz poiščem Neda in — če mogoče — dobim kaj podatkov. Tovaríšema nisem o tem ničesar omenil.

Dospevši v svoje stanovanje v Plovdivu, smo se jeli takoj pripravljati za odhod.

Ilija doslej o tatvini še ni bil ničesar zvedel, tem bolj ga je torej iznenadila ta novica.

„Ko bi bil jaz znal, zakaj je odhajal po noči, tedaj bi mu bil že pokazal: vsa rebra bi mu bil polomil“, se je rotill.

„To še lahko storiš, kadar ga dobimo. — Ali si kaj bistroumen, djado Ilija?“

„Bistroumen? — Mislim, gospodine, da ga ne najdeš kmalu bistroumnejšega. Ko bi ne bil bistroumen, ali bi mogel potem pesmi skladati, he?“

„Seveda ne.“

„Pa čemu si vprašal?“

„Ker bom morda kmalu rabil tvojo bistroumnost.“

„Kje? Kako? Le reci in videl boš, kako bom vse izvrstno opravil jaz, kateri sem nesel na — —.“

„Potrpi!“ sem ga prestregel. „Mogoče, da se to zgodi takoj danes. Sedaj idi v našo sobo, vzemi ondi sedla in opravi konje. Odrinemo takoj.“ — —

Raz mestni stolp je brnela ura deset, ko se je pomikala mala četa jezdecev med zadnjimi hišami severnega predmestja po široki cesti, držeči v Kalofer.

Vsakdo je izvestno uganil, kdo so bili ti jezdecii: Pedro, Jules, Ilija in jaz.

Kakšna konja in kakšno opravo sva imela zadnja dva, je že znano, treba torej samo povedati, kakšna sta bila prva dva.

Pedro je sedel na visokem rjavcu ogerskega plemena, ki je s tankimi nogami kar plesal in

neprenehoma silil v dir — krasna žival! Sedlo je imel opremljeno z okraski, torbi na obeh straneh napolnjeni z rečmi, kakor so potovalcu neobhodno potrebne; zadaj je bila pritrjena v usnje zavita puška. Obleka njegova je bila sicer vkusno izdelana, a iz močnega blaga; široki klobuk ga je varoval solnčnih žarkov.

Julesov konj je bil črn in še plemenitejše krvi nego Pedrov; sedlo je bilo slično Pedrovemu; v torbah je tičalo polno raznovrstnih — po mojem mnenju popolno nepotrebnih — drobnjav: zrcalo, milo, mazilo, krtače in ščetke, ovratniki, zapestnice, bucike itd. Mnogo njegove prtljage je bil prevzel Ilija, zmašivši vse v svoje torbe, večinoma potrebne in koristne reči, med drugim malo lekarno.

Precejšen del svoje ropotije je pa bil Jules na moje prigovarjanje razdal onim voznikom in postreščekom, od katerih na vse zadnje le ni bil kupil konja.

Obleko je imel salonsko.

A z vsem tem ni rečeno, da je bil Jules nežen gospodič, zmehkužen in maziljen, ampak ravno nasprotno: utrjen je bil kakor malokdo. O tem mi je bil že podal dokaze. Kot pristni francoski kavalir je seveda preveč gledal in pazil na vnanjo lepoto, a imel je veselo dušo, dobro srce, zdravo pamet in prikupljivo vedenje.

Bila sva si že dobra prijatelja.

Kar se tiče Pedra, moram reči, da je bil jedrnatega in blagega značaja; tih in resen, rahločuten in dobrovoljen si je znal pridobiti naklonjenost slehernega.

Vjemali smo se vsi trije izvrstno, in če pridenemo še djado Ilijo, silovitega orjaka in bistroumnega pesnika in skladatelja, potem je bila složna četvorica skupaj.

Ako je kdo izmed nas sploh še kaj dvomil, da nismo na pravi sledi tatú, je prešel ta dvom, ko smo pri več hanih zvedeli, da je danes zgodaj istinito jezdil v naglem diru mimo tak in tak človek, čegar popis je natanko meril na Pira Haronisa. Njegov nos z veliko brazgotino ga je povsod izdal.

Izračunali smo, da je skoro za pol dneva pred nami.

Da ga prej ne dobimo, kakor k večjemu v Trojanu, o tem smo bili prepričani.

Dan je bil vroč, in solnce je neusmiljeno pripekalo, a navzlic temu smo jezdili, kolikor so le dopuščale konjem moči. Popoldne smo bili v malem selu tik pred Kaloferom, kjer smo se prvokrat odpočili. Tovariša sta sicer silila, da bi šli vsaj še do Kalofera, a pregovoril sem ju, povedavši jima o lističu, katerega sem bil našel ob stopnicah one hiše v Irazmeliku.

„Vi upate torej od Pinteva samega zvedeti, kaj namerja Haronisev svak?“ vprašal me je Pedro, ko smo sedeli v hladni senci kostanjevi pri svežem pivu.

„Da, in sicer bom Ilijo tje poslal.“

„Zakaj?“

„Mogoče, da je Haronis Pintevu, pri katerem je že izvestno bil, pravil o nas in nas bržkone tudi popisal. Tedaj bi jaz ničesar ne opravil. Ilijo pa, kakor veste, v Plovdivu ni videl in sploh ne vé, da je še četrti pri nas treh, potemtakem je ta najpripravnejša oseba za ta posel, da namreč izvabi od Pinteva na kak način načrte, ki jih ima Hristo in ž njim seveda Haronis; mogoče, da je tudi Pintev sam zraven.“

„Kaj pa, ako je Haronis še v Kaloferu?“

„Težko; gledati mora vendar, da jo hitro in ob enem daleč pobriše. Izvestno je že onkraj Balkana.“

„Tako je pač. V obče se mi pa zdi ta človek jako nepreviden. Kaj ne? Njegova gazdarica ga je, ko se je poslavljala od nje, vprašala, zakaj da hoče iti v Makedonijo in ne k bratu, kakor ji je bil prej jedenkrat rekel, in pri tem je zahrnel nad njo. Zakaj? Ker je videl, da mu ta žena postane lahko opasna in ga izdá zasledovalcem. Sedaj bi bil moral kreniti na drugo pot, a je hotel gazdarico samo podkupiti, misleč, da bode molčala, a ni pomislil, da je napram temu nevarnost zanj velika. In da se njegova nepremišljenost in neprevidnost že maščuje nad njim, to vidite.“

„Kdo zna, čemu je storil tako in ne drugače. Morda je veroval ženi, da bo zvrševala njegovo povelje, morda je — a, sedaj mi je jasno — on ne misli dolgo ostati v Trojanu, ampak takoj jo mahniti naprej, zato se ne boji mnogo zasledovanja. Nemudoma moramo za njim.“

„Dios! saj res. Da nam to že prej ni prišlo na um, ko je vendar tako očitno!“

„Človek ne misli vsega na vse.“

„Kaj vama je, da sta nakrat tako razburjena?“ pozvedoval je sedaj Jules, ki najinega pogovora ni razumel, ker se je vršil v španskem jeziku.

Doznavši odgovor, je dejal:

„Ilija mora takoj k Pintevu in, ko se vrne, ne bomo se dalje mudili; le povejte mu, kako naj zvrši svojo nalogo.“

„Kako? Tega še sam ne vem. Ravnati se bo moral povsem po okoliščinah. Seveda, ako bi mi kaj natančnejšega vedeli o Pintovu in o njegovem razmerju s Hristom in Haronisem, potem bi se morda že dala izmisliti kaka zvižaja, a v tem slučaju to ni mogoče. Jedino, kar morem Iliji zabičati, je, da skrbno zamolči,

da je naš ali da je znan z nami. Vse drugo je njemu prepuščeno.“

„A to zna trajati dolgo časa predno kaj opravi; nam se pa mudi. Ko bi mi za to ne bilo, da rešimo morebiti koga nevarnosti in nesreče, bi se sploh za vse ne brigal.“

„Dalje nego do večera itak ne bomo čakali. Če tu ne dobimo pojasnil, dobimo jih pa drugod, ako že ne bo prepozno. Le pogumno naprej! Sedaj grem, da naročim Iliji, kaj ima storiti.“

Šel sem na dvorišče (bili smo doslej pred selskim hanom, pri katerem smo se bili ustavili); Ilija je ravno konja napajal.

Razložil sem mu vso stvar. Mož je bil neizrekljivo vesel, da je dobil baš on ta važni posel, in zatrjeval mi je na dolgo in široko, sklicujé se na svojo bistrournost, kako bo vse „hubavo“ zvršil. Na to je odjezdil.

Pretekla je jedva ura, ko se je že vračal. V naglem diru je pripodil po cesti in razjahavši pustil konja prostega, sam pa stopil k naši mizi, silno sopeč:

„Gospo-dine, — Pinteva — ni v Kaloferu.“

„Kaj? — Ná, tu pij preje in potem povej vse natančno.“

Izpil je ponujeni vrček v dušku do dna in pričel:

„Dospevši v trg, sem prvega, ki sem ga srečal, vprašal po stanovanju Pinteva. V odgovor sem dobil, da je Pintev, — neoženjen obuštár¹⁾, ki ni ravno na dobrem glasu —, dopoldne nenadoma zaprl svojo delalnico in odjezdil s tujim človekom, prišedšim iz Plovdiva. Kaj sem hotel še? Obrnil sem konja in — tukaj sem.“

„Ali ti je tudi opisal tega tujca?“

„Da, in na čuden način je oni, ki sem ga bil vprašal in ki je tudi dotičnika videl z last-

nimi očmi, trdil, da je imel sicer orlov nos, a nikake brazgotine na njem; bil je ta nos brez vsakoršnega znaka.“

„Tako? Morda je pa imel kak obliž?“

„Ne; povprašal sem prav natančno.“

„Potem je v resnici čudno.“

Pretolmačil sem tovarišema Ilijino izpovedbo. Oba sta se čudila.

„Morda ni oni človek prav videl“, je rekel naposled Jules; „na vsak način moramo pa še sami pozvedeti. Le zajezdimo zopet!“

V Kaloferu so nam pokazali stanovanje Neda Pinteva. Bila je to skora podrta, pol lesena, pol ilovnata bajtica; duri so bile zatvorjene. Razven njega ni nihče tu prebival.

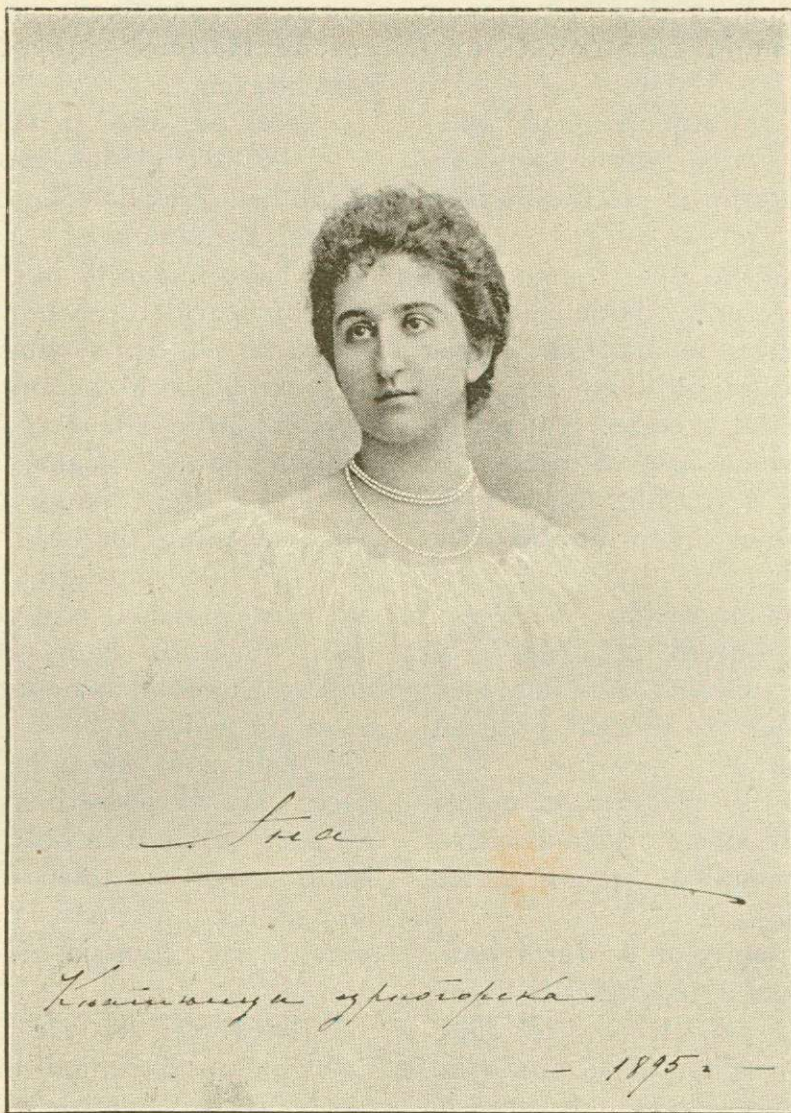
„In kar nam je bilo neumljivo: vsi, ki so bili priče obuštárjevega odhoda, so jednoglasno zatrjevali, da je bil plovdivski prišlec navađen človek z vsakdanjim obrazom. Nekaj jih je tudi ž njim govorilo in ti so vedeli, da je imel globok, poln glas, dočim je z nami v Plovdivu govoril z visokim, le malo moškim glasom. V obče so se pa njih izpovedbe popolnoma strinjale z Haronisevo osebo. Ali morda nismo bili na pravi sledi? Kako to, da bi se bil Pir Haronis nakrat premenil? Kakor smo ugebali in ugibali, nikjer nismo našli prave

poti, da bi razvozlali to težavo.

V razne misli zatopljeni smo se pomikali navkreber proti prelazu Rozaliti. Pot je postajala strmejša in strmejša, okolica divja in samotnejša; pred nami se je dvigal vrh Mara-Gedüka.

Zlato solnce je tonilo v zahodu, poslednji žarki so poljubljali vejevje dreves in robovje gozdov, tresoč se poigravali ob skalnih stenah in se zrcalili v biserni vodi padajočega potočiča.

Po dolu se je jel razgrinjati mrak. Večerna tihota je zavladata na okrog; ropoželjni sokol

Ana, kneginjica črnogorska.

¹⁾ Čevljar.

je splahutal raz višavo med skalovje, išoč si prostora, kjer bi prenočil, dva goloba sta lahno letela nad našimi glavami in izginila v daljavi; sleherno živo bitje si je želelo počitka, le nam štirim zemljanom ni bilo mar pokoja; naše geslo se je glasilo: naprej, naprej!

Molčé smo jezdili. Jednako komerno je odmeval peket konjskih kopit. Na nebu je plaval srebrni ščip. Sedaj smo stali vrh prelaza, dva tisoč metrov nad morsko gladino. Pred nami v nižavi je žarela luč. Bilo je to v samotnem hanu.

Tje dospevši smo poskakali na tla. Med vratmi se je pokazala krepka postava Bolgarja.

„Dobré došli!“ oglasil se je njegov pozdrav.

„Blezte.“¹⁾

Iz hana so se čuli razni glasovi, priče obilnih gostov; zato smo rajši ostali zunaj, razpoloživši trudne ude po slamnatih odejah, katere nam je bil konakdžija²⁾ razprostrl po rosni trati.

„Kake goste pa imate?“ sem vprašal krčmarja, postavljajočega pred nas kupice.

„Kolibarje³⁾ iz sosednjih vasij, ki hočejo pri meni prenočiti, da idejo zarana v Selenickijski monastir⁴⁾, kjer je jutri velik shod.“

„V Selenicki? Torej morajo, kolikor mi je znano, v Trojan in tam po dolini črne Osme navzgor zopet nazaj v gorovje; saj je ni druge poti? Na ta način bodo šele proti večeru na cilju, torej prepozno.“

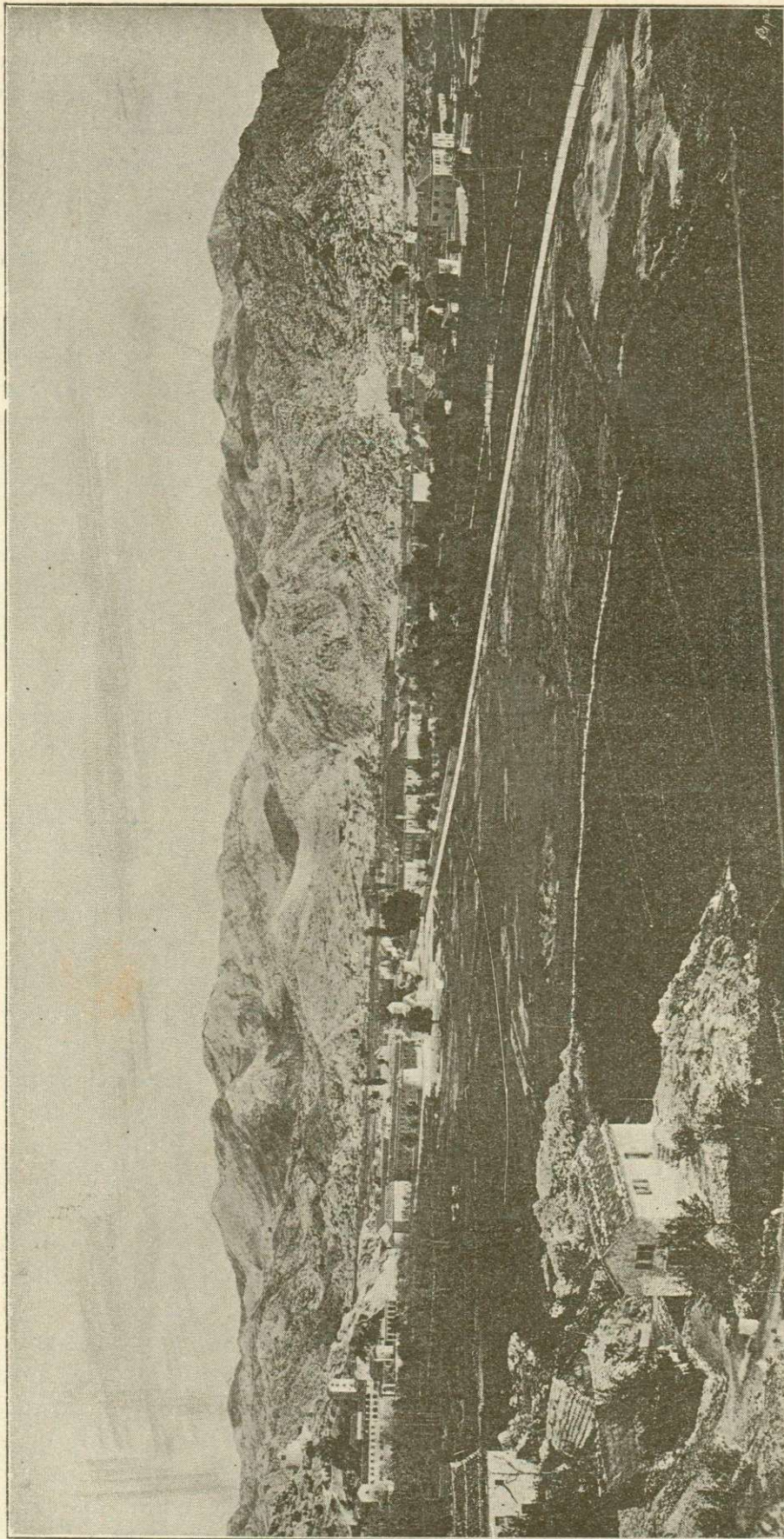
„Tu se motiš. Par sto korakov severno od mojega hana se odcepi od glavne poti steza, ki drži proti zahodu naravnost k monastiru; sicer je težavna in utrudljiva, a zato tudi za osem ur kračja od prve.“

„Ker na zemljevidu te steze ni zaznamovane, zato zanjo nisem vedel.“

¹⁾ Vstopite. — ²⁾ Lastnik večje krčme, kjer se dobi tudi prenočišče. — ³⁾ Kmetje. — ⁴⁾ Samostan.

„Saj je ta le malo znana in izhojena; le našim kolibarjem služi v zvezi med sosednjo dolino.“

„Ali je morda že danes šel kdo po nji?“

Cetinje, črnogorska prestolnica.

„Dopoldne sta bila dva moža tukaj, katera sta krenila v to stran.“

„Od kod sta bila prišla?“

„Čez prelaz.“

„Kakšna sta bila?“

Popisal je sedaj natančno osebi Pinteve in Haronisa, razven da pri poslednjem o brazgotini nič ni vedel. Prvega so nam bili v Kaloferu opisali kot majhnega in drobnega možiclja s šilastim nosom, in dolgo, do prsij segajočo, toda redko-dlakasto brado.

Kar sem tu zvedel, bilo je za nas štiri jako važno. Zakaj nista šla ona dva naravnost v Trojan? Kaj iščeta v monastirju? Kaj, če mislita tam „nekoga oskubiti“, kakor je bilo pisano v pismu? Morda so se bili dogovorili, da se snidejo na tem shodu? Tedaj bo tudi Hristo tam?

Povedal sem to tovarišema —, Ilija je moj pogovor s konakdžijo razumel in bil mojih mislij; oba sta mi pritrdila, in sklenili smo, da gremo za njima in sicer takoj, nemudoma. A tu treba vodnika.

No, gledé te točke nismo bili v velikih skrbah, za masten bakšiš nas že povede kdo izmed kolibarjev, sedečih v hanu.

Naznanil sem naš sklep in našo željo konakdžiji, in ta je kmalu privêl dva kmetiška mladeniča, katera sta bila pripravljena služiti nam vodnikoma.

Dogovorivši se o vsem potrebnem, je prijel sleherni svojega konja za uzdo, in odrinili smo počasi proti dolini. Vodnika sta užgala velike bakle in stopajoča pred nami svetila. Korakali smo drug za drugim; ozka steza ni drugače dopuščala.

Sedaj sta zavila vodnika v stran. Bili smo na stezi. Teman gozd nam je zakril nebo, posuto z nebrojnimi zvezdami. Tla so postajala vlažna in polzka, da smo le s težavo rinili naprej; šlo je vkreber, više in više, mahoma pa navzdol po globokem jarku; potem zopet nekaj časa po ravnem. Bili smo vsi upehani. Te noči ne pozabim nikdar. Krog in krog tihi, neprodorni gozd, nad nami visoki vrhovi dreves s skrivnostno šumljajočim listovjem. Bakle so žarele v rdečkasti luči, metaje čarobne podobe na temne sence; kipeče skale in črna, obrastla debela so sevala v njihovem svitu liki stražeči orjaki, molčé zaviti v svoj plašč; med gostim, valečim se dimom je splahutala velikanska sova, glasno skovikajoč. Vse tiho v okrožju. Le pok in prasket pod nogami lomečih se vejic in prhetanje konj je premotil tu in tam tajnostni mir. Skrivna, veličastna moč je obdajala mojega duha, ki je, izvivši se telesne ječe, plaval v nepopisljivih čarovih. Kam se je dvignil v teh trenutkih, kaj je sanjal, kaj srkal, kaj občutil? Ne vem več dobro.

Bili smo na planem. Pred nami se je dvigalo zidovje samostana, obdano od brezštevila ognjev in ognjičev, pri katerih so deloma se-

dele, deloma ležale človeške postave. Bil je šele predvečer shoda, a ljudstva se je bilo že obilo nabralo. Večina je bila že pospala po tleh, manjši del je še bedil, čakaje jutra. Bilo je okolo polnoči. Imajoči razne vzroke, da ostanejo sami, poiskali smo si pod gručo hrastov pripraven prostor, oddaljen dobrih deset minut od samostana in občnega vrvenja; imeli smo ob enem razgled na samostan in njega okolico. Vodnika seveda sta se, prejemša primerno plačilo, zamešala med sovrstnike. Razsedlali smo konje in si napravili iz sedel in odej ležišče. Ilijo smo poslali k šotorom po živeža. Kmalu se je vrnil obložen z raznovrstnimi jedili in pijačami, kakor se jih je dobilo za mal denar obilo. Nasitili in pokrepčali smo se.

„V slučaju, da je Haronis in njegov pajdaš tukaj, kako ga bomo tedaj prijeli!“ dejal je Jules, zapalivši si svalčico.

„Tako, da nam ne bo več ušel“, je odgovoril Pedro.

„Bien. A to je malo. Jaz sem menil, če bomo na skrivnem, namreč sami, ali očitno, s pomočjo policije.“

„Že zopet ta policija! Izvestno imate neizmerno veselje, da boste zaslišani kot tožnik in mi kot priče v kakem prav prijetnem mestu Bolgarije, kjer bomo za časa sodnih obravnav lahko obiskovali gledališča, promenade, veselice.“

„Le šalite se! Vzemimo mu rop, in on nas bo tožil.“

„Menite? No, bomo videli. Na primer: bogati francoski tovarnar tat in ropar, to je že obče znan fakt.“

„Vaš humor, sennor Pedro, je pa danes izboren; ne vem — —.“

„Prosim, gospôda, rajši važnejše stvari!“ posegel sem sedaj jaz med vnemajoči se prepir. „Dosti nam je treba še preudariti, predno se lotimo dela. Kaj, ko bi kdo izmed nas šel sedaj-le malo ogledovat tje okoli samostana, morda zazre kakega znanca.“

„Famozna ideja!“ vzkliknil je Francoz. „katero sem že sam imel, zatoorej bom pa tudi jaz prevzel to ogledovanje. Klobuk si potisnem v obraz, ovratnik sukne zavihnem kvišku, sennor Pedro mi posodi svoj plašč — to in temna noč mi bo pospeševala in olajševala nalogo.“

„Dobro. A bodite previdni! Izogibljite se kolikor mogoče svita ognjev. Morebiti, da se vam posreči podjetje. Mi vas bomo čakali tu.“

Storil je, kakor je bil rekel. Vzel je s seboj tudi Ilijo. Jaz in Pedro pa sva se zavila v volnene odeje in zadremala. Na strani so mulili konji travo ali trgali listje raz grmovje.

Pretekla je bila menda jedna ura, ko so se nenadoma oglasili samostanski zvonovi, votlo

doneč v tiho noč. Skočil sem kvišku. Kaj je to pomenilo? Zvonenje ob tem času? Ali se je godilo kaj nenavadnega? Sedaj so zopet utihnili bron. — Okrog ognjev je jelo postajati živo, na tleh ležeči so vstajali, letali semtertje; glasen šum se je slišal.

„Kaj se godi?“ vprašal je Pedro, sklonivši se po koncu.

„Ne vem. Ni — —.“

Prenehal sem; neka slutnja se me je polastila. Kaj, če ima Jules pri tem opraviti? Potem? Fanatični popje, razdraženo ljudstvo — dalje nisem mogel misliti, ker sedaj je prisopihal Ilija, kričeč:

„Gospodin Jules je ujet!“

„Ujet! Kaj govoriš?“

„Da, ravno so ga odpeljali zvezanega v samostan.“

„Za Boga! Ali je on zvonil?“

„Da, — on.“

Moja slutnja, moja slutnja! Lahko je misliti, kako me je prestrašila ta novica. Jules ujet! — Dasi je bil ta dogodjaj zanj brez posebno nevarnih nasledkov, mogel nam je vendar mnogo škoditi; utegnil je preprečiti in uničiti vse naše načrte in povrh nam nakopati dokaj neprijetnosti in neprilichnosti. Ko sem Pedru povedal Ilijino izpovedbo, je kar prebledel.

„Takoj morava tje, takoj!“

„Da, takoj. A Ilija naj preje pové, kako se je ondi godilo. — Pojasni kratko in hitro vse, Ilija!“

„Prišedši z gospodinom Julesem do prvih šotorov, sva se ločila; on je krenil na levo, jaz na desno; hotela sva oba svojo stran dobro preiskati in se potem na samostanskem dvoru zopet sniti. Pregledal sem bil baš natančno svojo plat, ne da bi bil zapazil grškega tatú s tistim hubavim nosom, ko sem zaslišal zvonenje. Takoj sem hitel na dvorišče — veš, gospodine, tam se nahaja lesen stolpič, kjer visé zvonovi, — in kaj sem tu videl? V svitu dveh ali treh bakel je stal na stopnicah, vodečih v stolp, gospodin Jules in ravno vrgel dolgopetega popa med množico ljudij, oblegajočih stolp. Kar se je sedaj vršilo, tega ne morem prav povedati — preveč je mrgolelo —, samo to rečem, da bi bil gospodin Jules skoro toliko močan kakor jaz, kateri sem nesel na svojem — —“

„Strela! ne klobasaj neumnostij, govôri kratko!“

„Ha, ha! gospodine, ko bi bil ti videl, kako se ga je lotilo nad dvajset popov, in kako jih je nažgal! Od vseh strani so plezali kvišku, a otresel se jih je, kakor se otrese lev jate psov. In ko bi mu nekdo ne bil izpodnesel nog, vsi bi jo bili pocedili s polomljenimi udi! Sedaj so ga imeli na tleh. A v hipu je stal zopet po koncu in jih jel iz nova udrihati in pretepati.

Hej, kako so frčali oni visoki, črni lonci, ki jih nosijo na glavah, po zraku! Tako še bombe niso frčale okoli mene, ko sem nesel na — —“

„Duša! — Kratko, kratko!“

„Dočim so napadovalci vpili in kričali, je on tako lepo tiho delal, da je bilo kar veselje poslušati. Slednjič je pa le omagal; preveč jih je bilo. Zaptijé¹⁾, prihitevši popom na pomoč, ga je zvezal, in odpeljali so ga v notranje prostore samostanske. Kako rad bi mu bil pomagal! — A ljudstva je bilo toliko, da se nikakor nisem mogel preriniti do njega. Jaz bi — —“

„Dosti, dosti! Sennor Pedro, idiva!“

„Le ostanita!“ se je oglasil zdajci nekdo za najinim hrbtom.

Ozrla sva se; in kdo je stal pred nama? — Jules.

„Kaj — vi — tukaj? Ali so vas izpustili?“ deset vprašanj je letelo nadenj. Stiskali smo mu roke.

„Počakajte no, vse vam še povem! Sennor Pedro, vaš plašč je malo zavaljan, pa morate že oprostiti.“

„Kaj plašč! Da ste le vi nepoškodovani!“

„Popolnoma nepoškodovan. Izvrstni ljudje, ti popje! Vsak tako z občutkom udari, da človeku prav dobro dé —“

„Pričnite že vendar!“ silil sem jaz. „Kako to, da ste zvonili in tako dalje?“

„A, vi mislite, da sem jaz zvonil? Piramidalna zmota! Le čujte: Ko sva se ločila z Ilijem, splazil sem se najprvo k onim samotnim ognjem, ki jih vidite tam-le ob robu gozda; a videč kmalu, da tu ni nič, mahnil sem jo za samostansko zidovje, kjer stoji dolga vrsta šotorov, tu sem se slučajno jedenkrat ozrl in zapazil, da mi sledi od daleč moška postava. Postal sem, čakaje, da bi me došla, a tu je zavila v stran in izginila v noči. Nisem se več nanjo oziral. Pretaknil in prerogovil sem — seveda skrivno — vse šotore, toda brez uspeha. Šel sem torej na dvorišče, da bi tam počakal Ilijo, kakor sva se bila dogovorila. Po tleh je spalo polno ljudij in, ker je bilo tema, sem se vedno nad kom spotaknil. Sedaj sem zadel ob lesene stopnice, — pred manoj se je dvigal stolpič. Radoveden, kaj pomeni ta stolpič sredi dvorišča, sem šel po stopnicah navzgor; sedaj sem videl, da to pravzaprav ni stolpič, ampak nekak na vse štiri strani odprt paviljon; stala je tu miza in dve klopi; stegnil sem se na jedno. Zdajci — čudo! — nakrat zapojó nad manoj zvonovi, glasno doneč, — za katere poprej niti znal nisem. Strmé zrem in gledam kvišku, ugibajoč, kaj bi to zvonenje pomenilo, in kdo pač zvoni tu nevidno nad manoj: kar se razsveti celo dvo-

¹⁾ Orožnik.

rišče, in zagledam gručo popov z baklami v roki, stopajoče proti paviljonu; kakor iz tal zrastel je stal pred mano dolg pop, kričeč mi nekaj na uho, česar seveda nisem razumel. Ko je vendar jedenkrat umolknil, sem ga vprašal prav vljudno, s kom da imam čast in kaka je njegova želja; ker na to nisem dobil odgovora, sem ponovil svoje vprašanje v laškem in naposled še v nemškem jeziku. A glejte si ga neotesanca! — tu se spusti v mene. „Étudiez la politesse — uči se olike!“ rekši sem ga treščil po stopnicah med spodaj stoječa zijala. Sedaj se je pričel pravcati boj. Od vseh strani so — —“

„Ta pretep nam je že krasno popisal Ilija. Kako je bilo potem, ko so vas zvezali?“

„Da, zvezali so me ti lopovi! Ker se pa francoskega kavalirja ne zveže kar tako meni nič tebi nič, zato bodo še dolgo pomnili, kdaj so to storili; zdrave glave nima nihče izmed vseh! — Zvezavši me torej — ali z vrvjo ali z jermenom, to sem že pozabil — so me potisnili v majhno shrambo, kjer je že ječalo vse polno jetnikov v podobi ubitih črepinj in jednake ropotije, — jetniki, ki so pri mojem ne ravno nežnem vstopu jednoglasno zahreščali in zavpili pod mojimi nogami. Skozi okroglo, zamreženo okence sem videl zvezdnato nebo. „Tukaj pa že ne ostanem!“ sem si mislil, potrgal vezi, izruval omrežje in jo z elegantnim skokom ubral pod milo nebo. To je kratka povest o „ujetem Julesu“.“

„Vi torej niste zvonili?“ vprašal sem ga jaz.

„Ne, nikakor! Saj niti slutil nisem, da visé nad menoj zvonovi; in tudi nikake vrvi nisem zazrl.“

„In tudi nikogar niste videli, ki bi bil zvonil?“

„Nikogar, ne prej ne slej.“

„Hm!“

„Da, hm! Meni se samemu čudno zdi; razven mene ni bilo žive duše v paviljonu.“

„V paviljonu, pač pa zunaj paviljona.“

„Oj, tam jih je bilo še več, polno dvorišče!“

„Ne mislim tako; zvoneči je stal zunaj paviljona.“

„A! — morda mislite prav. In zdi se mi celo, da sem videl pri svitu bakel vrv, visečo čez naslombo.“

„Če se ne motim, ste pravili tudi o neki osebi, sledeči vam za petami“, je prekinil govor Pedro.

„Da, da. A kaj ima to s tem opraviti?“

„No, ko bi bila na primer ona oseba zvonila?“

„Ona oseba? Sacre — —“

Skočil je kvišku.

„Sennor Pedro, veste-li, čemu smo prišli v ta monastir?“

„Seveda vem. Ker dobimo morda tu tata.“

„In ako je bila ona moška postava Haronis?“

„Mogoče“, dejal sem jaz. „Le vsedite se, da stvar dobro premislimo in pretehtamo. Mi sklepamo sicer, da je Grk tukaj, a gotovo ni.“

„Gotovo je“, oglašil se je Pedro.

„Kako to?“

„Ker sem ga videl.“

„Vi ste ga videli?“

„Da. Med tem ko vam je pravil Ilija o onem pretepu, sem jaz zroč z daljnogledom na ondi se gibajoče ljudstvo za nekaj hipov videl moža, stoječega pri onem velikem ognju, ki je nam najbližji, moža, na las podobnega Haronisu. Ker sem ugibal, zato sem vam o tem molčal. Sedaj pa, ko sem slišal od sennora Julesa, da mu je sledila neka moška postava, in da ni on zvonil, skoro bi prisegel, da ni bil nihče drugi nego Haronis.“

„To je druga. Sicer sem pa tudi jaz enakih mislij. Haronis je Julesa, plazočega se okolo ognjev in šotorov, zapazil, mu iz lahko umljivih razlogov takoj sledil, sledil mu je na dvorišče in videč, da se je nahajal ta v paviljonu, zagnal zvonove, dobro vedoč, da bodo popje planili na Julesa. Tedaj se vsaj za nekaj časa otrese zasledovalca in tako odnese pete.“

„Da, tako je bilo in nič drugače. Vprašanje je sedaj samo, ali biva Grk še tu pri monastiru, ali ne?“

„Ako meni, da mu je samo Jules za hrptom, tedaj je bržkone prva točka prava; ako pa slutim, da smo i mi zraven, potem je druga. Prepričati se bo treba.“

„Grem pa zopet vohat“, menil je Jules.

„To prepustite meni, izvežbanemu v tej stroki“, dejal je Pedro.

„Ali razumete bolgarski?“ sem ga vprašal.

„Saj veste, da ne umem; čemu torej vprašanje?“

„Ako je Haronis in ž njim seveda tudi Pintev še tukaj, potem sedita bržkone pri kakem ognju, pogovarjate se o nocošnjem dogodjaju; vi pa, zasledivši ju, bi ničesar ne razumeli, ker se onadva izvestno menita bolgarski. Pintev je Bolgar. In dala bi se morda kaka za nas važna beseda ujeti! Za ta posel sem sposoben samo jaz.“

„To je res. Idite torej! Mi bomo pa med tem preložili taborišče tje v dolino, ob črni Osmi. Išcite nas pol ure od tukaj kraj pota v gozdu; jeden izmed nas vas bo čakal kraj pota.“

„Dobro. Le storite tako! Na svidenje!“

Šel sem. Da je hotel Španjol preložiti taborišče v omenjeno dolino, južno od samostana, temu je imel tehtne vzroke: v slučaju, da Haronis še ni bil odjezdil proti Trojanu, tedaj bo to

gotovo storil kmalu; morda se nam tedaj posreči, prijeti ga. Poleg tega pa smo morali skrbeti, da ostane naša navzočnost prikrita. Kar se tiče Julesove afêre s popi, bilo je izvestno že pri obeh strankah pozabljeno; saj so se bili popje samo radi tega lotili Francoza, da bi sebi, — še bolj pa svetosti cerkve — pridobili pri ljudstvu več spoštovanja; orožnik je imel tu le neznatno ulogo. Sploh je bil pa ta človek,

kakor mi je pozneje pripovedoval Jules, kaj slaba podoba hudega in strogega orožnika. Majhen in zelo trebušnat je bil, grozno je ječal in stokal, ko ga je obdelaval krepki Francoz, in rajši prepustil popom, da so ga zvezali; šele potem, videč, da zanj ni več nevarnosti, je oblastno držal ujetega za noge in pomagal ga tirati v ječo. Sablje bajè niti imel ni.

(Dalje.)

Slika.

(Spisal Janko Barlè.)

III.

Semenj ga je prinesel. Na hišnih vogalih je obesil nekoliko okvirov, v katerih so bile razne fotografske slike. Kazale so te slike razne osebe, moške in ženske, stare in mlade; bile so tu poprsne slike, v celi veličini in v skupinah. Fotograf je bil v našem mestu redokdaj gost.

„Hej to ni navaden fotograf, to je umetnik, vsakega dobro zadene in cenó dela slike“ govorili so meščanje. Hitelo je k njemu vse, mlado in staro. Taka prilika se redkokdaj ponudi.

Tudi Zoretičevo Pepico in Prosenovo Ivanko je popala želja, da se dasta naslikati. Odhiteli sta k Grzinovi Anici in jo povprašali:

„Nu, Anica, ali se daš tudi naslikati? Ne velja veliko, pa bomo imele vendar lep spominek.“

Anica je premišljevala, češ, kaj bi meni moja slika? Oče in mati me vidita vsak dan, a drugih znancev nimam, katerim bi mogla sliko poslati. Kar se spomni Tončka; morda bi njega vendar-le veselilo, ko bi mu dala svojo sliko!

„Kaj se res mislita vi dve slikati?“

„Zakaj pa ne? Fotograf pride malokdaj v naše mesto, a slika bo lep spomin naše mladosti. Tako mlade ne bomo nikdar več.“

„No, ako se vidve dasta, dam se še jaz“, dejala je Anica. — In tako je bilo.

Lepega nedeljskega popoldneva so odhitele vse tri prijateljice k umetniku. Bile so vse tri praznično oblečene in neko veselje, pa tudi neki strah jim je odseval z lica. Moj Bog, saj so se dale šele prvič slikati.

Umetnik jih je veselo sprejel: mlade in brdke so bile, in bil je uverjen, da bodo njihove slike delale čast njegovi izurjenosti, ko jih razstavi. Fotografiral je vsako posebej. Imel je mnogo opravila, dokler jih ni dobro namestil. Gledal je skozi oni svoj stroj, go-

voril jim je, kako naj se držé, skakal semtertje, nameščal jim roke in glavo, in ko je mislil, da je vse v redu, vskliknil je:

„Prosim pozor, gospodična, samo par trenutkov!“ obrnil je nekaj v svojem stroju in potem dejal kakor naučeno:

„Hvala lepa!“

Anici je bilo čudno pri srcu, ko je sedela na onem osodnem stolcu. Smejala bi se, a ni si upala; mislila je, da še celó dihati ne bi smela, njeni črni oči sta gledali nekam v daljavo, in v srcu ji je dejalo, da vendar komu kdaj s to svojo sliko naredi veselje. Spominek je spominek.

Čez nekoliko dnij je dobila šest svojih slik. Prijateljice so ji govorile, da je dobro zadeta in njej je sami bilo ugodno pri srcu, ko je gledala one slike. Slike so bile lepe; ali je bila tudi ona lepa, o tem ni hotela razmišljati. Kaj je pač lepota! Tudi pisana cvetka je lepa, da je lepše ne bi mogel naslikati najslavnejši slikar, pa pride mraz, in cvetka je strta, zamorjena.

Tonček je dobil dobro službo v glavnem mestu. Pisal je kmalu materi, pozdravil je sosedove, posebej pa še Anico in povprašal, kaj dela. Materi je bilo to drago, hitela je k Grzinovim in jim prečitala list. Anica si je vsako besedico zapisala v svoje srce, a ko je zaslišala svoje ime, takrat jo je pogrelo. Ni si mogla kaj in rekla je Vrtinovki:

„Kadar mu boste pisali, teta, tedaj pozdravite tudi vi njega. Recite, da mu vse dobro želimo in kmalu naj se povrne.“

Od sedaj je skoro vsakikrat, ko je le utegnila, skočila k Vrtinovki. Pogovor je že tako nanesel, da se je razgovarjalo tudi o Tončku, in o kom bi se, če ne o njem? Takrat je bilo Anici tako ugodno in morala si je priznati, da ima Tončka rada tako, kakor ga je imela nekdanj, ko sta skupaj igrala.

Georgine, katere so dolgo cvetle na Aničinem vrtu, povešale so žalostno svoje cvetoče

glavice, prišel je mraz in zamoril jim mlado življenje. Listje je odpadlo z dreves, in neke noči je pobelil sneg strehe in ceste, vrtove in polja. Prišla je zima, dolga ledena zima. Na oknih so cvetle ledene cvetlice in od streh so visele ledene sveče. Ugodno je bilo pri topli peči, ugodno v gorki sobi, kjer so ljudje najrajši sedeli; na ulico je šel samo oni, kateri je moral. Vrtinovka je prišla malo ne vsak dan po večkrat k Grzinovim, in kam naj bi šla, saj je bila doma tako sama in zapuščena. Anica je bila vedno vesela, kadar je prišla Vrtinovka, dasi ni bila najboljše zdrava. Kdo vé, kje je našla kašelj, da se je že več dni držal tako trdovratno. Pila je razne čaje, vendar je kašljala in slabela. Tonček je pisal, da pride o božiču domov, vendar ga ni bilo. Nekaj huda zima, nekaj pa opravila so ga zadržala. A pride gotovo na spomlad za nekoliko dni.

In spomlad je prišla. Led in sneg sta se tajala, solnčece se je čez dolgo časa zopet pokazalo, prve pomladanske cvetke so vzdigovale lepe glavice in lastovke so pričvrčale od juga. Vse se je vzbujevalo, vse je vstajalo prerajeno. Le Anica, Anica Grzinova — si ni mogla pomagati. Silila se je, dejala je, da jo nič ne boli, a slabela je od dné do dné in kašljala, kašljala. Solnčece rumeno, katero je privabilo vse na dan, privabilo je tudi njo na njen vrtec. Videla je ondi svoje miljenke, svoje cvetlice, pozdravljale so jo in obračale v njo glavice, kakor da ji hočejo reči: — „Dobro došla, naša prijateljica!“ — vendar ona jih je le žalostno gledala. Ostri pomladanski zrak jo je zabodel v prsih, kašljala je in vrnila se je zopet v sobico.

„Mama, mama“, — dejala je — „tako mi je hudo! Ali mislite, da ne bom nič več zdrava?“

„Kaj ne bi bila zdrava, zlato dete moje!“ odgovorila ji je žalostno mati. „Pridejo toplejši dnevi in ti pojdeš zopet na vrt k svojim cvetlicam. Samo da bi te že jedenkrat pustil ta nesrečni kašelj!“

Bilo je materi hudo, ko je videla hčerko, kako slabí in gine od dneva do dneva, vendar pomogla ji ni. Sama je čutila, da ji pokosi hčerko smrt, kakor zamori slana mnogo zgodnjo cvetko.

Tudi Vrtinovka je prihajala dan na dan k Anici.

„Ali je kaj pisal Tonček?“ vprašala je navadno Vrtinovko.

„Pisal je, pisal, in pravi, da skoraj pride domov pogledat. Ali ga težko pričakuješ, dete moje?“

„Teta, meni se zdi, da ga ne bom nič več videla. Pa bodi božja volja!“

A ko sta bili jedenkrat sami v sobi, pogledala je Anica mlo Vrtinovko, prišla jo je za roko, sklonila se k nji in dejala:

„Teta, ali ne bode te hudi?“

„Kaj bi bila huda na tebe, srček moj?“

„Vidite, to-le sliko sem shranila za Tončka; pošljite mu jo!“ in vzela je iz mizice svojo sliko, v očesih so ji zalesketale solze in zakašljala je.

„Umiri se, Anica, umiri! Razumem te. Vse bo dobro!“ tolažila jo je Vrtinovka.

„Teta, meni ne bo nikdar več bolje. Ne pozabite me in moj grobek okrasite s cvetkami! Kaj ne, da bode te, teta?“

„Seveda bom, dete moje.“

In res ji ni bilo bolje. Ležala ni, posedevala je in utrnila je, kakor zvezdica na temnomodrem poletnem dnevu. Prvi metuljčki so frfotali po zraku, bučelice so šumele po belordečih jablanovih cvetovih, rdeči tulipani so moléli zvončaste cvetove v zrak, slavček je gostolel nekje v grmovju na vrtu, ko je bilo Anici hudo, hudo. Naslonila se je na mater, prosila je, da ji odpre okno na vrt, od koder je sijalo poslavlajoče se solnce in poslovala se je tudi ona od tega sveta.

* * *

Čez nekoliko dni se je povrnil Tonček domov. Anica je bila že zakopana. Ni vedel, da je umrla. Hitel je tje na njen grob. Lepo je bil okrašen s cvetlicami, kakor je pokojnica sama želela. Tam mu je bilo nekoliko lože. Okrog njega so se porazvrstili križi, leseni in kameniti, grobove je obrobila zelena, bujna trava, tu pa tam je vzdigovala glavico pomladanska cvetka, a v sredi med grobovi se je belila lepa cerkvica z malim zvonom. Hudo je bilo Tonetu. V onem grobu, pred katerim je klečal, kakor da je bila pokopana vsa njegova mladost, vsi mladostni spomini. Pritiskal je na prsi pokojničino sliko in plakal. Od najlepše mladostne sreče, od najslajših upov mu je ostala samo — slika.

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

63. Domači učitelj in Jenkovo „Trojno gorjé“. — Humoreska: Most čez ulice. — V ženskih zanjkah! — Svarjenje pred prezgodnjim politikovanjem. — Zopet Shakespeare!

... listopada ...

Ljubi oče! Zgodilo se je, česar sem se vedno bal: proč je zlata prostost, ujet sem — vsaj za jedno leto; od začetka tega meseca namreč sem — domači učitelj. Še rajši pa bi rekel: domači osel. Kolikrat sem si prej mislil, da take ponudbe nikdar ne sprejemem, toda prišla je izkušnja, obetali so mi zlate gradove: imeli bodete, gospod Ivan, svojo lastno sobo, v naši družini bodete kakor naš, izročamo vam najdražje, kar imamo, svojo deco, da jo vzgajate, poučujete, navajate k vsemu dobremu; nedostajalo vam ne bo ničesar, za to hočemo skrbeti. In jaz neumnež — sem se udal! Saj ne rečem: družina je prav dobra, gospod izboren narodnjak, gospa blagega srca, dečka, Stanko in Branko, dosti nadarjena, ne razvajena, in zlasti poslednji poslušen, do vzeten za vsak nauk, toda vendar, vendar tiste zlate slobode, ki sem jo užival prej, ni več! Dečka se uči v moji sobi, kadar sem doma, vpricho mene tudi izdelujeta naloge. Oče želi tudi, da ju vodim včasih na izprehod ter opozarjam na vse zanimivosti mesta, ljudij in narave. Takó nisem prav za prav nikdar prost in kar milo se mi stori, ko srečam sošolce, ki gredo šetat se, kadar jim drago, in premišlujejo, kar sami hočejo: človek pa vzgajaj in razlagaj vedno in vedno. Ne čudite se torej, da sem postal že prvi mesec nepotrpežljiv in nezadovoljen s svojim novim poklicem in da sem že parkrat prav bridko zarobantil s starim modrijanom ali kaj je bil, ki je pa dobro rekel:

Quem dii oderunt, paedagogum fecerunt.

In ko se mi nekaterikrat Stanko ni naučil, oče pa mi je na mojo pritožbo odvrnil, da sem premehak z dečkoma, tedaj mi je vzkipel srd, da sem hotel vse vreči v kot, in mi je ušla iz ust nepremišljena beseda, da ga ni nehvaležnejšega dela kakor — odgajati človeški rod. In v takih trenutkih se mi je zdelo, da umevam vrstice:

Gorjé, kdor zatajiti
Prisiljen voljo in srcé,
Bedakom posoditi
Čas mora, glavo in roke!

Pa naj bo! Jedno leto se že prebije, potem pa se lepo zahvalim za častno službo ter postanem zopet — navaden dijak. Kot domači učitelj si — niti jesti ne upam. Kdo pa mi je porok, da sem si zaslužil kosilo in večerjo? Ali mi gospod ne vrže lahko vsak čas v obraz očitaje, da danes nisem storil svoje dolžnosti, zlasti če prineseta dečka slabe rede iz šole? In če mi tudi ne reče ničesar, njegovo hladno vedenje do mene mi je zadosten dokaz, da ni zadovoljen z menoj. In kakó naj mi potem ne preseda vsak grižljaj? Grenak v resnici je kruh domačega učitelja, in naš nepozabni Simon Jenko ga je pač moral uživati dolgo časa, da mu je privrela iz srca druga kitica „Trojnega gorjá“:

Gorjé, kdor se useda
Za tujo mizo žive dni;
Vsak grižljaj mu preseda,
Požirek vsak mu zagrení.

Zdi se mi sploh, da je omenjeno pesem zložil Jenko vsem nesrečnim domačim učiteljem v tolažbo. In tako se tolažim ž njo tudi jaz. Pa ne samo s to pesmijo, tolažim se tudi s tem, da opazujem, kako ljudje živé. Oče mojih dečkov je zasebni uradnik; plače ne vem sicer koliko ima, a to vem, da je zadolžen pri peku, mesarju, v specerijskih prodajalnicah. Prav nič čudno se mi torej ni zdelo, da mi je po 14 dneh mojega vzgojevateljevanja povedal, da mi v denarju ne more dati ničesar, marveč vse, kar mi more nuditi, je hrana in stanovanje. Razumel sem njegovo stisko, poznal njegove plemenite namene z dečkoma; pobotala sva se torej za samo stanovanje in hrano. Hrano! Sedaj vidim šele, kako trdo gre ljudem za ubogi kruhek. Kosilo opoldne je tako pičlo, da se Bog usmili; jedina prikuha pri mesu je krompir, krompir vsak dan skozi cel mesec, petek in svetek. Pa ko bi človek vsaj krompir smel brez skrbi vzeti na krožnik! Toda tudi tu je meja določena. Zapazil sem namreč takoj drugi dan, da mora od našega „gosposkega“ kosila vselej ostati toliko, da zadostuje še tudi krščenici, ki med tem s skrbjo in strahom premišluje v kuhinji, bo-li „gospôdi“ kaj ostalo? Gorjé, ako ne bi! In človeku naj

Vsak grižljaj ... ne preseda?

Sicer se mi pa prav godi, saj sem vedno hotel dejanski poskusiti Göthejev izrek:

Wer nie sein Brod in Thränen ass ...

Smilita se mi le dečka, ki sta vedno lačna in takoj po kosilu prosita kruha. Ko bi ga le ta preklicani pek hotel dati, a mož hoče biti prej plačan! In takó kruha ni Seveda za v gostilno vsak večer mora imeti gospod nekaj drobiža Ako ne bi popil svojih običajnih meric piva, kako bi zaspal? Nespametni svet, ki imaš toliko potreb in greniš s tem sebi in drugim življenje! Jaz bom živel, — to sem že sklenil, — prav narobe: za-se kar najmanj potreb, da drugim lože pomorem. In naj pri tem svet góde kakor hoče, češ: živímo, uživajmo, saj se živi le jedenkrat! Jaz umevam pojem „živeti“ po svoje.

Začudil sem se, ko sem prvič obedoval v novi službi, da smo sedli k mizi brez molitve, šli od mize brez molitve. Mislil sem prej, da takó dela le velika gospôda, a vidim, da tudi manjša. Zdi se mi, da je gospod popoln materialist; samo jesti in piti . . .

Sicer pa opazujem tukaj tudi še nekatere druge značaje. Tako hodita k nam zajutrkovat dva trgovska pomočnika. Ti ljudje so tudi jako čudni! Starejši od njiju živi že dalje časa v divjem zakonu, v cerkev ne gre nikdar. Mlajši mi je mnogo bolj všeč. Uči se angleščine in rad čita.

Nekaj posebnega je naša krščenica. Ves teden je vsa razmršena in silno slabe volje; samo v nedeljo popoldne, ko se praznično obleče in gre na izprehod s „svojim“, ki je član lepega vojaškega stanú in jo že ob dveh čaka na ulicah, tedaj je vesela. — Skoro bi bil pozabil povedati, da smo tudi mi šli takoj prvo nedeljo skupno na izprehod, gospod in gospa, dečka in jaz, in da smo se oglasili v Šiški pri Ančniku, kjer je gospod za vseh pet oseb poklical pol litra vina! In pri vsem tem smo bili vsi prav dobro volje, in oče je v jednomer pripovedoval sinčkoma, kako morata slušati gospoda „inštruktorja“.

Predno dovršim svoje pisanje, moram Vam omeniti, da sem „prav dobro“ začel sedmo šolo. Skoro bi obupal! Ob sobotah imamo zadnji dve uri, od desetih do dvanajstih, fiziko in matematiko. Preteklo soboto sem bil jaz na vrsti in pa še jeden tovariš. Celo uro, od desetih do dvanajstih, sva bila gori pri tabli. Dobila sva oba — dvojko. Pa da je samo jedna! Nesreča ne pride nikoli sama — ta pregovor se je izpolnil tudi nad menoj. Ko je namreč pozvonilo dvanajst, rekel je gospod profesor: „Bleiben Sie gleich da!“ In tako sva se kuhala s tovarišem še jedno uro ob matematiki . . . Ob dvanajstih pa, ko sem šel po dveurnem naporu domov, korakal sem po mestu z zavestjo, da nesem na hrbtu dve dvojki, katerih ne izbriše iz profesorjevega kataloga no-

beden „časa zob“. Ne zamerite, da Vam takó pišem; vse se mi zdi že neumno. Naj se še tako ubijam in trudim, saj je vendar vse — zastonj! — Sto sreč, da se je sredi tega meseca priselil blizu mene moj sošolec Pavlovščak, poštena dolenjska duša, ki me tolaži v mojih bridkostih, jaz pa njega. Njega tare latinščina in grščina, mene pa fizika in matematika, in tako nosiva drug drugega breme. Skupaj delava naloge, skupaj prevajava zvitega Demostena in zgovornega Cicerona. Tarejo ga tudi iste skrbi za vsakdanji kruh kakor mene, ker stariši ga podpirajo le malo. Toživa si včasih svoje bolečine, še večkrat pa se jim smejeva. Slučaj ali kaj pa je hotel, da nasproti meni stanuje še tretji sošolec Francetič. Stvar je ta-le: ulice med nama so jako, jako ozke, morda najožje, kar jih je v Ljubljani, tako, da nedostaje čisto malo, pa bi si podajala roke, zlasti ker stanujeva jaz in on v prvem nadstropju. Umevno je torej, da se vse potrebno pogovorimo kar čez ulice. Toda še več! Vsi trije premoremo jeden sam grški slovar. Kako bi ga napravili, da bi služil vsem trem? Našli smo pot. Naredili smo most iz motvoza od jedne strani ulic do druge, in po tem mostu vlačimo slovarje, preparacije, zvezke, sploh vse, kar je potreba. Naš most je postal znan že vsem sošolcem, da ga hodijo trumoma gledat in občudovat. Jedenkrat bi se bila pa kmalu zgodila velika nesreča. Vlekli smo zopet Schenkel-ov grški slovar po motvozu v Francetičevo stanovanje; kar se motvoz nekje utrga, tovor pa strmoglavi po splošnem zakonu težnosti proti tlom. Slučajno pa je po ulicah korakal diurnist K. z visokim cilindrom na glavi, in sama nesreča je menda res hotela, da mu je slovar priletel baš na gizardi cylinder. Vsi trije bi bili imeli velike sitnosti zaradi te nezgode, da se nismo pobotali z gospodom K. Pristavil pa je mož te-le znamenite besede: „Vsa leta, kar sem bil v gimnaziji, trla me je najbolj tista prokl . . . grščina, in ravno zaradi nje sem moral v peti šoli izstopiti; a da mi bo jedenkrat potrla cylinder in me skoro ubila, tega si ne bi bil mislil nikdar. Zadnji čas je že, da se odpravi iz gimnazije.“ Od tistega časa grškega slovarja več ne vlačimo preko ulic. Da bi se pa stvar ne razvedela, nismo mogli zabraniti, in sošolec Cokljar je spisal že humoresko: „Most čez ulice“, ki jo prinese prihodnjič šaljivi list „Rogač“, in ki v njej igramo veliko ulogo mi trije sošolci. Jaz zase nimam čisto nič proti temu, ampak me še celó veseli, zakaj odslej bom imel vsaj to sladko zavest: četudi v svetovni zgodovini nisem igral nobene uloge, igral pa sem jo v dijaški humoreski, objavljeni v svetovno-znanem „Rogaču“.

Drugih vezij razven onih iz motvoza pa mi nimamo, zlasti, ker smo do dobra prepričani, kako nespametne so. Letos n. pr. je šolo na kol obesil sošolec M. samo zato, ker se je bil že lani ujel v zanjke nekih gospodičen preparandovk, pa jim je delal naloge, risal zemljevide i. dr., samega sebe pa zanemaril takó, da ni šlo več naprej. In v sedmi šoli, pa pustiti vse, zbok take neumnosti! In tako nadarjen je bil!

Zanimalo Vas bo morda tudi, če Vam omenim, kako nas je takoj v začetku leta svaril profesor verouka pred politikovanjem, najbrže z ozirom na lansko Grünovo slavnost in pa, ker so neznani ponočnjaki v zadnjem času parkrat s črnilom onečedili Grünov spominik. Povedal nam je, kako neki mož tu v Ljubljani, ki je sicer dosegel visoko stopinjo v socialnem življenju, vendar obžaluje, da je prezgodaj začel politikovati, vsled česar je bil izključen iz gimnazije, ne vem, če v šesti ali sedmi, in tako ni dovršil gimnazije, ni mogel na vseučilišče, zaprta mu je bila pot do akademiške izobrazbe. In ta mož -- pooblaščen sem od njega samega, da vam imenujem njegovo ime javno, rekel je gospod profesor — ni nihče drugi ko gospod Ivan Hribar. Mimogredé naj omenim, da je ta gospod velik Slovan in da tudi pri dijakih pospešuje slovansko mišljenje. Podaril je že tudi meni nekaj čeških in ruskih knjig, med njimi tudi veliki zgodovinski roman „Basurman“ od Rusa I. Lažečnjikova, ki posnema, kolikor morem soditi, Angleža Walterja Scotta. Sicer se pa tudi jaz pečam letos z angleškim slovstvom, zlasti z njega velikanom Shakespeareom. Izpolnila se mi je vroča želja, ki sem jo gojil leta in leta, da bi ga čital v izvirniku. V kratkem času sem se naučil slovnice, Shakespeareova dela pa mi je posodil neki rokodelec, ki stanuje s Francetičem; dalj časa je bil v severni Ameriki ter se naučil dobro angleščine. Lotil sem se najprej Julija Cezarja. S kakšnim čustvom sem odprl debelo knjigo ter prebral prve vrstice te prekrasne žaloigre!

Čutil sem, da sem stopil v svetišče prave poezije. Prišel sem že do drugega prizora III. dejanja, namreč do onega preslavnega govora Antonijevega ob mrtvem truplu Cezarjevem. Ah, kako divno se to glasi:

Friends, Romans, countrymen, lend me your ears;

I come to bury Caesar, not to praise him . . .

Nebeška mati.

Prevajam ga tudi v slovenski jezik, le da sem še zeló okoren. Mar ne? Sodite!

Prijatelji, rojaci, Rimci, čujte:

Pokôpat Cezarja hčem, ne slavit ga . . .

Kar zla storimo, to nas preživí;

Kar dobrega, gre često z nami v grob.

Tak bôdi s Cezarjem! Naš blagi Brutus

Je trdil: Cezar bil je vladoželjen;

Če bil je res, bilà je krivda huda,

In hudo se je Cezar pokoril.

Semkaj, — dovôlil mi je Brutus in ostali —
Zakaj naš Brut je častivreden mož; —
In to so vsi, možje, vsi častivredni,
Prišel sem Cezarju v slovo govorit.

Ta ironija, ta sarkazem:

For Brutus is an honourable man;
So are they all, all honourable men...

ta je nedosežen, klasiški! Shakespeare je zares največji pesnik vseh narodov. In kakor sem čital nekje, ni bil po mišljenju protestant, ampak po prepričanju katoličan. Čakajte, o božiču

ga prinesem s seboj, pa Vam ga bodem razlagal. Do tedaj vsem z Bogom!

Vaš

Ivan.

NB. Prof. Marn nas je letos za slovenščino zapustil, ne vem, zakaj. Kmalu v začetku leta nas je šlo troje kot deputacija k njemu s prošnjo, da naj nas spremlja še do osme. Ta prošnja, kakor se je videlo, ga je popolnoma iznenadila in bil je ganjen, da so mu prišle solze v oči... Vendar pa je rekel, da v sedmi in osmi več ne bo poučeval... Vsi obžalujemo. Škoda!

Literat.

V nobeno družbo vabljen
Le sebe je imel,
Od vseh ljudij pozabljen
Domá je sam sedel.

V preprôsti gorski vasi
O njem je slôvel glas,
Da že v predavnem časi
Naselil se je v vas.

Ni živa duša znala,
Kakó, zakaj, odkod —
Dečâd ga je nazvala:
„Razdrapani gospod.“

Ob uri pa poslednji
(Umiral ni bogat)
Možje so ga sosednji
Prispeli obiskat.

Okolo njega zbrani
Velé mu, da naj vsaj
Ob smrti jim naznani,
Kdo vendar je in kaj!

In starec dé počasno
In tiho, kakor tát,
A sluhu dosti jasno,
Da „bil je literat“.

„O sveti moj opravek!
Kadâr miní pokop,
Kaj bil sem — jeden stavek
Zapišite na grob!“

Ob njem se vsi osupli
Spogledajo možjé —
A v bledem, mrzlem trupli
Zastalo je srcé...

„Ob smrti zadnje želje!
Odreči kdo je sme?
Za vest so nam povelje.
Kaj želel je, sam vé.

Ob smrti prošnja čudna!
Slušájmo ga zató,
Da duša se mu trudna
Spovračala ne bó!“

Pod staro so ga lesko
Zasuli v groba hlad,
Zapisali na desko:
ON PIL JE LITER RAD.

Anton Medved.

Sodba sveta.

Ne upaj od sveta plačila,
Njegova sodba te ne moti,
Nemila bodi ali mila,
Ti le srčan se dela loti!

Uveriš se, da svet povpraša
Ob vsakem delu prej: čegavo?
Potem presoja dela naša,
Oseba jim dajè veljavo.

Anton Medved.

Celje in okolica.

(Národno-društvene črtice. — Poleg raznih spisov sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Dalje.)

Slovenstvo v Celju.

(Druga doba.)

Nadaljni njega pojavi in razvoj v noveji dobi.

Vzlic hudim bojem se slovenstvo v Celju vedno bolj širi — in to mesto ob slovenski Savinji postane duševno središče slovenskega Štajerja in je deloma že sedaj.

Il. Nar. Kol. 1895.

Pred kakimi petintridesetimi leti, in še nekaj pozneje, so prinesle „Novice“ — tedaj vseobči časopis slovenski — iz Savinjske doline (iz Celja) dva, tri dopise, ki nas tu posebno zanimajo.

Prvi, od l. 1861. (na str. 137) se glasi: „Slovenski duh je jel tudi po naši prijazni nižini vejati, že mnogo src bíje za svoj narod slovenski in se veseli nadepolne bodočnosti. Pa le s strahom še dišemo, s solznimi očmi se oziraje na bližnje trge, kjer se Slovenci v posebni gostilnici zbirajo in samo slovenske novine čitajo. Dokler se bo Savinja mimo pomemčenega otoka vila, kjer so tuji naselniki, ki jim za Slovence mar ni, ni se še nadjati, da bi slovenščina ne bila prepovedana reč.“

Drugi, tudi od l. 1861. (str. 153) iz Celja slôve: „Bog vé, ali še kje drugod slovenščino tako zaničujejo in preganjajo, kakor pri nas? Celo jeremijado bi Vam lahko napisal, kako se mili naši materinščini godi tu na ‚nemškem otoku‘; ali kaj bi pomagalo? Le sršene iz domačega in tujega gnezda bi zdražil, ki se jih sicer pravi rodoljub ne boji, vendar pa nič ne opravi. O mili Cesar! presrčno si spet govoril v prestolnem govoru o ravnopravnosti vseh svojih narodov, — slava Ti! ali naši ljudje nečejo o tem nič slišati, in kdor se véde po cesarjevih besedah in brani národnost slovensko na slovenski zemlji, je puntar, je panslavist in Bog vé kaj še! Skoraj bi bilo tukaj peticijo podpisati, da bi smeli tukajšnji Slovenci slovensko govoriti!“

In tretji, od l. 1864., pravi (na str. 229) kratko: „V vsem Celju je bil do zdaj na očitnih krajih — v kavarnah in gostilnah — samo jeden sam slovanski časopis, in ta samo v jednom samem natisku, namreč ‚Novice‘; od

1. t. m. pa so še té — zginile! To glasno priča, kakošen národen živelj vlada pri nas.“

A vendar je pisal „Jože Žlindrovič“ v istih „Novicah“ l. 1864., št. 12: „Celje je kaj ljubko in prijazno mesto. — Ono je dom iskrenih slovenskih rodoljubov in eno izmed prvih središč národkega napredka v naši krasnomili zemlji. Koliko listkov ‚Novičnih‘ dobiš, dragi brate, v roke, da bi ne imele svoje ‚original-korespondencije‘ iz Celja? Koliko zapeljivomičnih popisov si že bral v tukajšnjih rodoljubnih zabavah? Stavim, da z menoj vred si želel mnogokrat imeti krila drobne ptice lastovke, da bi bil prifrčal čez visoke snežnike sèm ter udeležil se celjskih veselíc, radoval se o pogledu štajerskih krasnih mladenskih lepotic, strmel o zgovornosti in umnosti domačih govornikov in pevcev ter z dopadljivo zadovoljnostjo poslušal poezije prosto-narodnega mlinarja Grabiča . . .“

In že l. 1862. je rekel v „Novicah“ (str. 110) zopet dopisnik iz Celja: „Srce domoljuba od veselja igra, videti, kako se slovenska stvar vkljub vsemu nesramnemu prizadevanju naših nasprotnikov vendar čim dalje tem lepše razvija; kako se narod v neizmerno sramoto onih, kateri so si dolga leta že prizadevali in si še prizadevajo, vse, kar je slovenskega, zatreti, čvrsto zaveda ter s krepko besedo zahteva mu podeljene pravice.“

Da, vkljub temu, „da tudi Celje šteje še mnogo izneverníkov, kateri bi vse, kar je slovensko, radi pozobali kakor vrabci črešnje“ — kakor je opomnil drug dopisnik v „Novicah“ l. 1865. (str. 214) — in „žalibog! da tudi med učitelji in uradniki so še nekteri, kateri se, kakor je treba, ne zavedajo, kaj zahteva današnji čas, v katerem ravnopravnost ni več prazen glas, — da ta pravica vseh pravic mora biti tudi pri Slovencih ‚fait accompli‘ in da ne morejo dalje ‚čakati‘.“

Po tem splošnem, z novinskimi glasovi náčrtanem opisu národnih razmer v prvi dobi národnega probujenja v Celju prehajamo k slovenstvu v celjskem mestu v novejši ali v naši dobi.

„Od kar se je vzbudila pri Slovencih ljubezen do njih ožje domovine in do njih materinskega jezika, našli so se tudi v Celji (kakor smo poprej videli. O. p.) vrli možje, katere je

prešnilo jednako domoljubje. Ko je leto 1848. vzbudilo avstrijske narode, vzdramili so se tudi celjski Slovenci in začeli gojiti poleg pravega avstrijskega domoljubja tudi slovensko narodno zavest.

Vendar je bilo narodno življenje v Celju, kjer se je bilo v letih 1848., 1849., 1850. in 1851. kaj krepko začelo, od teh let naprej nekoliko oslabilo. Otvorila se je sicer čitalnica že l. 1861., katera je neprenehoma gojila na svojem ognjišču narodno zavest in družila mestne in okoliške Slovence: vendar so bili nasprotniki naše narodnosti, podpirani od močnejših uplivov, do najnovejšega časa močnejši.

Krepko zaslombo je dobilo Celje šele v poslednjih desetih letih, ko se je tu ustanovila slovenska posojilnica, „Južno-štajerska hranilnica“, ko so se obudila nova društva, n. pr.: „Katoliško podporno društvo“, „poddružnica sv. Cirila in Metoda“, telovadno društvo „Celjski Sokol“ itd. Velika pridobitev za Celje je nova slovenska tiskarna. Od tiskarne do časopisa je le jeden korak: celjski list „Domovina“ je jel izhajati dné 2. vel. travna l. 1891.

A najprej se ozrimo nekoliko na čitalnico.

Čitalnica.

Omenjeno je bilo, kako se je narodna čitalnica v Celju v prvih letih, 1862—1866, lepo razcvitala in rodila sad, da je imela tedaj izmed svojih slovenskih sestic, razven ljubljanske, skoro največ udov.

A zatem je prišla nam sovražna sapa, in društvo je hiraló; l. 1873. je bilo le še malo mož, ki so podpirali društveno življenje v Celju. Leta 1878. je zopet oživelo narodno gibanje; število članov je narastlo na 70. L. 1882. se je društvo preselilo v nove prostore (k Strausu) in število članov je poskočilo na 106. V naslednjih letih so se nekateri izgubili; vendar je ostalo število vstrajno nad 80 do 90.

Poslednja leta se je začelo z gibanjem Slovencev v celjskem mestu zopet jako živahno življenje v čitalnici, katera je članom pravo rodbinsko ognjišče. Vsled lepo prirejanih veselí, pevskih in zabavnih večerov, gledaliških predstav itd., je pristopilo mnogo članov, tako, da jih šteje društvo v zadnjih letih zopet 120 do 130, odločnih, izkušenih narodnjakov in rodbin iz vseh krogov in stanov, katere pa veže jedna in ista vez — ljubezen do slovenskega naroda in do domače, zdrave zabave med svojci.¹⁾

¹⁾ Domovina 1891, 15. — V zadnjem občnem zboru čitalnice dné 10. list. l. 1895. so bili izvoljeni v odbor: Predsednik dr. Josip Sernec, podpredsednik dr. Ivan Dečko, tajnik dr. Hinko Šuklje, blagajnik dr. Juro Hra-

Pevsko društvo.

Pomen in upliv pevskih društev za probujo in razvoj narodnega duha je predobro znan; ni treba o tem dalje govoriti. „Celjsko pevsko društvo“ je sicer jedno najmlajših. Njega ustanovni zbor se je vršil dné 20. pros. l. 1895. v čitalničnih prostorih, kjer se je zbralo veliko število pevcev in petja prijateljev, kateri so pristopili društvu, tako, da se že v začetku ni bilo bati za njegov prospeh. Zboru je predsedoval dr. Josip Sernec; izbrani pa so bili v odbor: predsednikom dr. Konrad Janežič, podpredsednikom dr. Fran Tominšek, tajnikom Ivan Rebek, blagajnikom Fran Jošt, odbornikoma Jakob Križman in Fran Hrašovec, namestnikoma Štefan Boucon in Fr. Trdoglav, in pregledovalci računov dr. Ivan Dečko, Andrej Perc in Fr. Juvanc.

Novo društvo je takoj imelo nad petindvajset izvršujočih in nad petnajst podpornih članov; nekaj posebnega je bilo to, da je med izvršujoče člane pristopilo mnogo pevcev, kateri do tedaj še niso bili v nobenem narodnem društvu.

Prvi društveni večer „celjskega pevskega društva“ je bil 31. sušča l. 1895. v prostorih Radejeve gostilne na Bregu. Zbrali so se malone vsi izvršujoči, mnogo podpornih članov in tudi več gostov. Društveni večer, ki se je sklical za to, da se člani mladega društva med seboj še bolje spoznajo ter porazgovoré nekoliko o društvenih stvareh, je ta svoj namen popolnoma dosegel. Pokazal je pa še posebno, kaka vnetost je med njegovimi člani. Zato je bilo povsem opravičeno upanje, da bo društvo prospevalo, saj je tudi pouk v petju napredoval jako dobro.

In res je „celjsko pevsko društvo“ kmalu stopilo na trdne noge. Posebno veselo znamenje za njegovo bodočnost je sloga in prijateljstvo med njegovimi izvršujočimi člani. Društvo je doseglo že več lepih uspehov po veselícah na raznih krajih v okolici. Prvi javni nastop v Celju samem pa je bila zabava v vrtnem salonu hotela „Pri Zamorcu“ dné 17. list. l. 1895. Občinstvo je bilo torej seveda jako radovedno. No, lahko se reče, da morejo z uspehom biti zadovoljni i društvo i gostje.

To društvo ima za celjsko narodno življenje velik pomen še zaradi tega, ker dela na to, da narodni stvari pridobi in ohrani mnogo močij iz obrtnih in delavskih krogov, za katerih

šovec, knjižničar notar Lovro Baš; odborniki: poslanec Mihael Vošnjak, m. ž. vikar Anton Rančigaj, dr. Josip Vrečko in Ivan Rebek; namestniki pa: dr. Rad. Pipuš, Fr. Lončar, Janko Vavken in Iv. Bovha. Častnim članom „čitalnice“ pa je bil izvoljen vč. gosp. Ivan Krušič p. n.

organizacijo v Celju se je do sedaj od naše strani mnogo premalo storilo.¹⁾

Celjski Sokol.

Telovadna društva, tkzv. „Sokoli“, nimajo sicer dandanes več istega upliva, kakoršnega so imela v prvih letih slovenskega probujenja; ali vendar brez pomena pa le še niso gledé na našo národnost, kar vedó tudi nasprotniki, posebno v Celju.

Osnovitve „Celjskega Sokola“ so se bili poprijeli dr. Ivan Dečko, dr. Dragotin Treo in drd. Dominkuš. Osnovalna slavnost se je vršila v Celju 7. in 8. kim. l. 1890. ob veliki udeležbi naroda in raznih društev. Došli so: „Ljubljanski Sokol“, „Sokol Tržaški“, „Sokol Zagrebški“, „Sokol Dolenjski“, „Sokol Goriški“, „Savinjski Sokol“; došla je deputacija treh članov „Hrvaškega Sokola“, pa „Pokupski Sokol“ iz Karlovca. Zbralo se je bilo nad 200 Sokolcev iz Slovenske in Hrvaške. „Celjski Sokol“ je štel 36 članov. Iz Zagreba je došlo lepo število hrvaških in slovenskih domoljubov in odličnih dam. Zastopano je bilo tudi mnogo drugih národnih društev. Tristo stanovanj je celjsko prebivalstvo prepustilo „Sokolom“ in udeležnikom slavnosti na razpolaganje. Po mestu ni bilo dovoljeno, da bi svirala godba in da bi se razvile zastave.

Prvo redno zborovanje „Sokola“ v Celju je bilo 27. grudna leta 1890. v prostorih društva. Vkljub zaprekam, katere nam delajo hudi nasprotniki, giblje se to društvo živahno na vse strani; in posebno so se priljubile celjskim in okoliškim Slovencem veselice Sokolove.

Po društvenih pravilih „Celjskega Sokola“ se je osnoval in bil dovoljen l. 1891. oddelek telovadcev-kolesarjev pod imenom „Klub biki-klistov Celjskega Sokola“. Načelnik klubu je bil izbran Peter Majdič, reditelj pa dr. Dragotin Treo in blagajnik Peter Kostič. — „Celjski Sokol“ ima tudi tamburaški zbor, ki se je osnoval list. l. 1892. pod vodstvom A. Kapusa. Tamburaši, poleg katerih so sedaj tudi tamburašice, nastopili so prvič javno na Silvestrov večer l. 1892. v celjski čitalnici.

„Celjski Sokol“ je pa tudi sprožil idejo „Zaveze slovenskih sokolskih društev“, po njegovem nasvetu se je položil tudi temelj „Zavezi“. A ta zaveza je prevažna za našo národno organizacijo in postane še važnejša, ako se ji pridružijo tudi Hrvati.

Učiteljsko društvo.

L. 1870. je bilo osnovano „Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj“ s sedežem v Celju. — Gojitev in jačenje tovarštva, spoznavanje samega sebe, napredek stanú in naroda, to je geslo naših učiteljskih društev. Celjsko in laško učiteljsko društvo redno zboruje vsak mesec in to navadno v okoliški šoli v Celju. Predsednik mu je že mnogo let Anton Brezovnik, učitelj v Vojniku.

To delavno društvo, sloveče v učiteljskih krogih po vsej Sloveniji, razvija se vedno in vidno bolje in uspešneje. Skoro pri vsakem zborovanju je zabeležiti pristop novih članov; nadejati se je torej, da v kratkem ne bo več učitelja, ki ne bi hotel podati svojih rok k skupnemu delovanju. Z ozirom na cenjene učiteljice pa treba res očitno priznati in naglašati, da jim manjka stanovske zavednosti; od 28 učiteljic obeh okrajev je bila l. 1893. samo jedna član imenovanega društva. Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj se čuti sicer precej močno in razširjeno, a vendar pogreša učiteljic, ki bi mu pomagale stanovsko zavest in posebnost naroda, med katerim živé, še bolj ojačiti. Torej je pač upravičen poziv: Komur je drago tovarštvo, stanovska vzajemnost in napredek, kdor ume ceniti moč združenja, ne drži križem rok, vstopi v veliko učiteljsko društvo, ki vsprejme z veseljem v svoje naročje vsakega pospeševatelja ljudske prosvete od Konjiških gôr do bistro Save!¹⁾

Celjskemu učiteljskemu društvu se je tudi posrečilo l. 1888. združiti vse svoje brate v Štajerski, Kranjski, Primorski in Koroški ter ustanoviti osrednji organ slovenskih učiteljev: „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“, t. j. skupno društvo vseh slovenskih učiteljskih društvenih skupin, katerih je kakih trideset, in skoro vse so se ti zvezi pridružile — po vseh slovenskih pokrajinah. Ta „Zaveza“ je imela do sedaj vsakoletne velike zbore: v Ljubljani, v Celju, v Trstu, v Kranju, v Mariboru, v Gorici, v Novem mestu, v Opatiji.

In tako se je torej „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ rodila uprav v Celju. Pa tudi te zaveze glasilo: „Popotnik. List za šolo in dom“, osnovali so celjski učitelji, gimnazijski in ljudskošolski, l. 1880.; ter je ta časopis izhajal v Celju tri leta: I. in II. leto založnik Mih. Žolgar (profesor), urednik Jakop Lopan (nadučitelj); III. leto založnik in urednik Mihael Žolgar; tiskar Jan. Rakusch. Zatem pa je odpotoval list v Maribor.

(Dalje.)

¹⁾ Domovina 1895. 3, 10, 33.

¹⁾ Domovina 1893. 33.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slov. Matice“ za 1. 1896.

(Dalje.)

Slovenska zemlja, II. del. — Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. Prirodnoznanski, statistični, kulturni in zgodovinski opis. 26 podob in jeden načrt. Spisal S. Rutar. 1. snopič. Ljubljana 1896. Str. III + 128.

V zagovoru se pisatelj te knjige opravičuje, zakaj prišteva Trst in Istro „slovenski zemlji“. Nu, da bi bilo po misli zagrizenih Italijanov in ž njimi združenih Nemcev, „zemlja slovenska“ bi se niti imenovati ne smela. „Trst“ je izključno (!) italijansko mesto, a Istra dežela „avite (podedovane) latinske kulture!“ Boje se za svoje dosedanje „mirno“ posestvo, ter ga ne dadó z lepa iz rok. Nasprotniki imajo obilo zemljepisnih in zgodovinskih spisov o Trstu in Istri, a pri nas se je živo čutil ta nedostatek. Vzdihovala je „tužna Istra“ kakor oni 38-letni bolnik evangelijski: „Gospod, nimam človeka, da mi pomaga, . . . predno sam pridem, vstopi drugi pred menoj.“ (Iv. 5, 7.) A vstali so narodni buditelji, da z živo besedo in rodoljubja navdahnjenimi spisi probujajo narodno zavednost in pogum v slovenskem ljudstvu. Med te vrste buditeljev spada nedvomno tudi g. profesor S. Rutar. V primerni, se ve, po nemških in italijanskih spisih in vladnih statističnih podatkih posneti sliki predločuje nam v uvodu lego, meje, velikost, slikovitost in značilnost Trsta pa Istre. Gledé na dohod naših pradedov v te pokrajine se drži g. profesor dosedanjega splošnega (?) mnenja, da o Slovencih na Primorskem ni sledú pred 6. stoletjem. Toda, in „dubiis libertas“ — dokazano ni. Dandanes ne sme več veljati ona prislovica: quod non est in actis, non est in mundo“, (kar se v spisih ne nahaja, ne more se uvaževati). Raziskovanja na arhaiološkem (starinskem) in jeziko-primerjalnem polju, nas vendar drugače učé. Slovenci so starodavni sem došli rod — pred Hrvati, in nikakor niso „planinski Hrvatje“! Pozneje so se ž njimi pomešali; še pozneje so se po primorskih mestih, in sporadično po notranjih gradovih naselili zapovedujoči Italijani. Nasprotno trdé oni, da Slovenci so došli v Istro šele v 8. stoletju.

Istra je tužna, siromašna dežela, ki se je, vsaj v notranjih pokrajinah preživljala z živinorejo, in v plodnejših podanjah s poljedelstvom, vinom, oljem. Istra je eminentno pastirska dežela, kar pravi že njeno ime: Istra = stara, staja za drob-nico. „Po srednji in južni Istri imajo navado, da

prepuščajo svoja zemljišča tujim pastirjem iz severne Istre in celó iz Kranjske kot pozimske pašnike“. Baš to so „stare“ — kraj pozimskih pašnikov. (Primeri drugod: „Stara planina“, „stara gora“ pri Gorici, Vipavi, pri Trstu. „Starada“ vas v gornji Istri itd.). „Značilno je, da je tu — po Istri — največ plodnih ovac“. (Str. 100.)

Popravki: Str. 2. in 27. „Openski hrib“ po domače: „Selévec“. — Str. 4. Brojanica, r. brójnica; str. 4. Miramar = glej (?) v morje, resp. zrí, občuduj morje; 27. Mokovlján (sv. Štefan) r. sv. Hieronim; Gorka (Gurka) t. j. na „Krku“!, Škafarica, r. Šaparica; str. 30. „Porto rose“ da je od divjih rož, šipkovine, dobilo ime? Težko. „Pirano“ na glasu kot pristno italijansko mesto, je pač slovanskega korena pir ali pyr. Za župno cerkvijo je „griža“. Solnarne se zovejo „Siciole“ od one še danes znane besede: „seč“ ali „sič“ (je slano ko sič) torej: sečovlje = solnarne. Komur ni ta razlaga všeč, naj si izbere pa Benussi-jevo: „Pirano“ celt. beor-dun, monte alto! (visoka gora!), ali ono od bavorskih turistov, ki so se napili refoška pa so želeli še pive: „Pir à no!“ (Bier auch noch!) Str. 48. in 119. sumak t. j. rij, ruj; 54. trije virilni glasovi šk. tržaški, poreški in „koperski“ r. krški (Veglia); str. 119. „Mlin za žveplo ob Rižani“ na koncu naj se izbriše, ker je dvakrat pisano.

Z veseljem pričakujemo nadaljevanja toliko važnega opisa slovenske zemlje, in Bog utrdi zdravje gospodu pisatelju.

M. Sila.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1896.

(Dalje.)

Hrvatske narodne pjesme. Junačke pjesme.

Knjiga prva. Uredili dr. Ivan Brož i dr. Stjepan Bosanac. Velika osmerka. Str. XXIV. + 610. Cena za člane 1 gld. 50 nč., za druge 2 gld. 50 nč. — Kar so toliko časa člani „Matice hrvatske“, pa tudi ves hrvaški narod težko pričakovali, to se je letos izpolnilo. Matica je izdala prvo knjigo hrvaških narodnih pesmij, s katerimi se Hrvati lahko ponašajo pred celim svetom. Matični odbor je sklenil že l. 1876., da pozove rodoljube iz vseh krajev prostrane hrvaške domovine, naj nabirajo narodne pesme in še predno je „Matica“ oglasila ta poziv, dobila je od nekih znanih hrvaških rodoljubov in književnikov lepo in bogato zbirko narodnih pesmij. Meseca listopada l. 1877. so prinesli hrvaški časopisi poziv za nabiranje narodnih pesmij in kratko navodilo, kako naj se te pesmi

zbirajo. Ta poziv je našel obilo odmeva v hrvaškem občinstvu. Tudi v onih krajih, od koder Matica še ni imela pesmij, prihajale so zbirke, celo nekateri mohamedanci iz Bosne so začeli med svojci zbirati pesmi, katere so posebno zanimive in dragocene. V petnajstih letih je dobila Matica 122 zbirk narodnih pesmij, večjih in manjših, da, celo ogromnih, od vseh strani, kjer se hrvaško govori. Pesmi so bile tu, a sedaj je nastalo veliko vprašanje, kako naj se te pesmi izdadó in kdo naj jih uredi. Mnogi so želeli, naj se pojedine zbirke izdadó v celoti, naj se poleg njih porabijo tudi vse doslej izšle narodne pesmi. Tako izdavanje bi se vleklo leta in leta, kritično pa vendar ne bi bilo, zato je Matica sklenila, da se priredi izdanje samo iz rokopisnih zbirk in same izbrane (!) narodne pesmi. Inačice naj se izdadó v dodatku in samo znamenitejše v celoti, druge naj se pa samo naznačijo, ali naj se od njih tiskajo le pojedini deli, kateri se znatnejše razlikujejo od prve pesmi. Pesmi naj se razdelé v tri dele: junaške, ženske in mohamedanske pesmi, a pri vsaki pesmi naj se točno označi kraj, kjer je pesem zapisana, in kdo jo je popeval. S tem je Matica hotela podati narodu lepo, izbrano zbirko narodnih pesmij, a ob enem kritično urejeno, da more dobro služiti vsakemu, tudi tujemu učnjaku. Urejanje teh pesmij je izročila Matica učenemu profesorju dr. Ivanu Brozu, kateri se je takoj z veseljem poprijel urejanja tega izdanja in kateri je v ta namen prepotoval Bosno, Hercegovino, Dalmacijo in Črno goro, da temeljito prouči razna narodna narečja.

Delo je lepo napredovalo, a Brozu sta pri tem pomagala gimnazijska profesorja Pasarić in Šurmin; vestno so čitali razne zbirke in označili vsaki pesmi

vsebino in vrednost. Koncem mes. kimovca l. 1893 je izročil Broz Matici rokopis prvih pól prve knjige na ogled in izvestno bi bila prva knjiga že bodočega leta zagledala beli dan, da se ni Broza malo kasneje lotila huda bolezen, katera mu je na božič istega leta prestrigla nit življenja, ugrabila Hrvatom učenega jezikoslovca, a izdanje narodnih pesmi potisnila za nekoliko let nazaj. Broz namreč ni svoje osnove in svojega dela tako zabeležil, da bi njegove beležke mogli rabiti drugi; torej je trebalo pričeto delo početi skoro iz nova. Novega dela se je poprijel po želji Matice profesor dr. Štefan Bosanac in mu posvetil vse svoje vrle moči. Lotil se je urejanja pesmij v vinotoku leta 1894. in do mal. travna l. 1896. je dovršil prvo knjigo, katero je Matica ravnokar izročila svojemu narodu. V tem zvezku je priobčenih 82 narodnih pesmij, katere štejejo nič manj nego 17.450 stihov. V dodatku (str. 463—600) je natisnjenih 120 pesmij v celoti, a 223 v odlomkih. Menim, da je nepotrebno govoriti o lepoti in dragocenosti teh pesmij. Ne bi smelo biti nobenega naobraženega Slovenca, kateri ne bi čital teh pesmij, trud, ki ga bo imel s čitanjem, poplača se mu obilno. Čudil se bo lepoti in blagoglasnosti hrvaškega jezika, pravilnosti stihov, pred vsem pa bogastvu pesniških prispodob in okraskov, pa tudi nadarjenosti preprostega narodnega pevca. Z izdanjem teh pesmij se Matica lahko ponaša, saj je izdanje po zunanosti lepo, a po vsebini in notranji obliki tudi kritično: podaje nam pesmi take, kakoršne so se rodile v narodu. Za to sta nam priča vestnost samega odbora za nabiranje narodnih pesmij, kakor tudi natančnost obeh urejevalcev te zbirke. Naj bi za tem zvezkom kmalu došli še drugi!

Janko Barle.

Razne stvari.

Glasba.

Gospod Ignacij Hladnik je izdal te-le štiri zbirke svojih novih skladb:

1. *Missa in honorem S. Familiae Jesu, Mariae et Joseph. Pro Soprano, Alto et Bariton organo comitante. Op. 28.* Partitura s tremi glasovi stane 1 gld. Trije glasovi posebej 20 kr.

2. *Asperges me, Vidi aquam et 3 Ecce sacerdos magnus ad IV voces inaequales. Op. 27.* Cena 40 kr.

3. *Venite, exultemus. 12 Tantum ergo ad IV. voces inaequales. Op. 26.* Cena 50 kr.

Gospod Hladnik ne pazi mnogo na obliko svojih skladb. Zato se mu mnogokrat primeri, da so prav dobre stvari pomešane z manj vrednimi,

skoro brezpomembnimi oblikami. Tako je tudi tukaj. Najboljša skladba je brez dvoma maša, katera se giblje dostojno in zmerno in je prav primerna za majhne zборе, ki ne morejo izvajati težkih skladb. Tudi pod št. 2. omenjeni spevi se bodo dali dobro rabiti. O 3. zbirki, op. 26, pa sodimo, da bi bil g. skladatelj prav dobro storil, da bi jo bil temeljito pregledal, predno jo je izdal. Tu bi se dalo marsikaj popraviti. Sploh bi bilo dobro, če bi gospod Hladnik proučeval velike cerkvene skladatelje, kateri so se prej globoko vtopili v pomen besed, in potem zlagali, ne samo vrste in akorde, ampak globokoumne meditacije.

4. *Pomladni sèn.* — V tej zbirki so tri skladbe: *Hrepenenje po pomladi.* (J. Stritar.) Dvo-spev za sopran in alt sè spremljavo glasovirja.

Op. 30. — *Pri oknu*. Dvospev za sopran in tenor sè spremljavo glasovirja. Op. 32. — Cena 1 gld. — Skladatelj je uporabil vse moči svoje žive domišljije, da nas res zaziblje v sèn, v prav razkošen sèn. Kar si je mogel izmisliti okraskov in mehkobnočutnih akordov, porabil je in sestavil v bujnozvočni harmoniji. Te skladbe imajo neko prednost, katere mnoge cerkvene skladbe gospoda skladatelja nimajo: Vgloobil se je zares v snov, in izkušal motive dosledno izrabiti in jih izcrpati. Vendar se nam zdi, da se je preveč udal sentimentalnosti; mnogo nepotrebnega balasta v akordih in melodijah se opaža, kateri bi bil morda bolje izostal. Kaj, ko bi gospod skladatelj tudi pri cerkvenih skladbah tako zvesto izkušal zadeti globoki pomen liturgičnega slovila, kakor je tu zadel sanjavo zamaknjenost in zaljubljeno sentimentalnost?

E. L.

Tretji letošnji koncert „Glasbene Matice“ se je dné 12. malega travna zvršil sijajno. Proizvêdli sta se dve klasični deli: Schubertova „Simfonija“ št. 7 C-dur, in Mozartov „Requiem“. Ne vemo, kaj bi bolj hvalili, ali skrb za izbornost stvarino ali predmet, ali pa točno in umetnostno izvajanje vseh, tudi težavnih delov. Posebno pa moramo hvaliti lepo misel, da se je v tisku izdal bogato osnovani vspored, v katerem gospod koncertni vodja Josip Čerin lahko in umno razlaga z besedo in notami obe glasbeni deli. Na ta način se ne samo povečuje užitek poslušalcem, ampak podaje se jim tudi nekaka šola za glasbeno izobraževanje. In za to smo jako hvaležni. Le tako naprej!

Naše slike.

Ozrimo se nekoliko še v poslednjo številko! Slika na str. 225. je povzeta iz sloveče slike Leonarda da Vinci (1452—1519) *Zadnja večerja*, ki se nahaja v nekdanjem samostanu St Maria delle grazie v Milanu. Ta slika je izmed najimennitnejših vsega sveta. Že naš Kristus nam kaže umotvor prve vrste. Izrekel je apostolom besede: „Jeden izmed vas me izdà.“ Ker namerjamo ob ugodni priliki govoriti kaj več o „Zadnji večerji“, zadostuj ta spomin za danes.

Kristus pri spečih učencih (stran 233) nam kaže nočni mrak, torej so obrisi nejasni, kar je pogojeno prav dobro. — *Kristusa devajo v grob* (str. 240). To sliko je slikal B. Schedone. Jožef Arimatejski, Janez in Magdalena hočejo raztegniti

truplo na skali, kamor so je že položili. Ob strani na levi stojita Marija in Saloma, na desni je Nikodem. V duplini so seveda močne sence, svetloba pada od zgoraj. Slika je lepa in ganljiva; vse osebe izražajo spoštovanje in ljubezen do Izveličarja. Barve v izvirniku so tako razdeljene: truplo je višnjevkasto-bledo, Janez ima vijoličasto suknjo in rdeč plašč, Jožef Arimat. pa ima rmenkasto obleko. — Bartolomeo Schedone je bil rojen menda v Modeni in je bil učenec Caraccijev. Posnemal je rad Correggia.

Slika na str. 256 nam kaže pok. *Simona Robiča*, kakoršen je bil v poslednjih letih. Fotografiral ga je č. gosp. Ant. Nemec menda za zabavo, a s tem nam ohranil njegov spomin. Na sliki se vidi tudi zgodovinski klobuk Robičev iz štoržev. Sliko na str. 257. pa, s podpisom *Prirodoslovec*, poslal je uredniku pokojnik sam in pojasnil sličico s tem-le pismom: „Dal sem se fotografirati, ko sem služboval v Borovnici, in takrat, kakor vidite, sem bil še čvrst dečko, a sedaj sem že skremžan starec. Na fotografiji vidite embleme, kaže, s čim sem se takrat pečal v naziru prirodoslovja. Pri levi nogi na tleh leži nagačena lisica, zgoraj na mizi stoji nagačen sokol, poleg njega je okostje ptičev, na mizi polž in žužek; na desni strani pa posoda s cveticami, kar pred očuje rastlinstvo ali botaniko. Sedaj se marljivo pečam z zanimivimi glivicami in zmiraj kaj iztaknem za našo domačo glivično floro. Opisujem tudi naše kranjske polžke¹⁾ ter jih rišem s svinčnikom. Le škoda, da me moči tako hudo zapuščajo. Odkar sem vsled nesrečnega padca izpahnul si desno roko v ramenu, prav težko rišem in slabo pišem²⁾; k temu pritiska pa še starost. Odkar sem imel pljučnico, nisem več trdnega zdravja, vendar sedaj — hvala Bogu — čutim se še dosti zdravega“ itd. (Pisano 8. dné vinotoka l. 1895.)

Slike na str. 264. 265. in 272. nam kažejo družino črnogorskega kneza razven starejših hčerá. V poslednjem času so naznanili novico, da se je princesa Ana zaročila s princem Franč. Jos. Battenberškim. (roj. 24. kim. 1861), bratom bivšega bolgarskega kneza. Zaročenka se je rodila dné 17. vel. srpana l. 1874. Poroka bo menda v prvi polovici meseca vel. travna. — Slika „Nebeška mati“ naj nas spominja Marijinega meseca.

¹⁾ Kaj je z rokopisom? Kdo vé kaj o njem?

Uredn.

²⁾ Pismo je pisano prav lepo, a nekoliko trdo.

Uredn.

Pogovar

Od pijače, inu ventočejna tega Vina

med enim G: Fajmoštram, inu med šterjim Farmanim, katerih imena so tukej le izmislene.

(Dalje)

Fajmašter. De vinu je za ress v čassu ena arcnija, inu k vessellu teh Ludji ustvarjenu, nas zagviša S: Pismu; prvič v bukvah tega modrega Syrracha: Vinu je k vessellu ustvarjenu, inu ne k pijanost od začetika: enu veselle te duše, inu tega Serca je vinu, kader se z masa pije. (*Eccli 31, 35.*) Drugič v bukvah teh pregovarju: dajte, govory Salomon, dajte tem žallostnim močno pijačo, inu Vina temistim, katiri bridkust v sercu imajo. (*Prov: 31, 6. 2. Reg: XVI, 2. Vinum autem ut bibat, siquis defecerit in deserto.*) Zadnič S: Paul sam v pismu na Timotheusa škoffa svetje njemu pijača tega vina: nekar še vode napij, so bessede tega Apostelna, temuč enu malu vina nucaj zavol žellodeca tvojga, inu tvojeh gosteh bollezen. (*1 Tim: 5, 23.*) Tukej šlišiš, moj Micha! de Vinu je ena arcnija, pak le, kader se en malu nuca: de je enu vesselle tega serca, kader se z masa pije: de je vinu k rezvesselleinu ustvarjenu, pak ne k pijanost; zatu kdurkuli nej bo kmet, ali gospud vinu nezmasnu pije, ali se upijane: leta to vinu iz ene arcnije spreoberne v strup; Žovc teh Lindvernu, govory Moyzes v svojeh petih bukvah, žovc teh Lindvernu je njuh vinu, inu naozravlene strup teh gadu. (*Deut: 32. v. 33.*) Ta strup te nezmasne pijače tega vina tok spremeny tega človeka; de leta, kader trunčen postane, rata glih enimu malyku; on ocy ima, pravi S: Basilius, pak vender nobeniga napozna: on ušesa ima, pak vender neč nazastopy: noge ima, pak vender hoditi namore. (*S: Basil: hom: 4 in ebr:*) Ja en pijane, inu trunčene človek še štrašneiši, koker be on s hudičam obseden biv, večkrat perhaja; kmalu je viditi rodeč, koker purmann, kmalu nastopy ena mertvaška farba nad nim: zde se zavalj on kiekej v luža, zde se prekucne sem na kamne, zde ceba z nogam, zde maha z rokam: večkrat on iz gerla spuša eno zderto štimo, koker eniga zabodeniga volla, večkrat tešy on iz uste ene sparjene vinske penne; nanagelma začne on preobračati ocy, koker lešerbe, inu mu taiste v čassu tudi usse dergač kažejo toku, de on stolle vidy za Ottroke, voknu za Urata, gnoj za postla; zatu, kar S: Chryzostomus govory, je en pijane človek na-

perjeten svojem perjatlam, je k Smehu svojem Sovražnikam, je k Špottu svoji Ženi, je ena gaižla svojem Ottrokam, je ena butara svojim podložnim, je enu terne svojim poslam, je k zaničuvajnu svoj' Žlacti, je nadležen svojim Sosedam, je en tyrann svoje duše, je en tryntag svojga trupla, je med dovjo Zverino ta ner nagnusneiši pošast, inu Spaka. (*S: Chrysost: contra ebriet:*) Ah! zdihuje spet čez pijance en S: Chryzostomus, Ah! kulkain bulši je en Osu pred tem trunčenmi, inu pijancami? kulkain imenitniši en pes: usse dovje Zverine zagvišnu, kader lete pijejo, ali jedo, nigdar več, koker potrebujejo, naužijejo, aku lih taužent Ludji be njuh k pijači, ali k jèdi sililu. (*S: Chrys: hom: 58 in Matth:*) Zdei spoznaš lobku, moj Micha! kaj za ena luštna kompanija so ti pijanci: inu kaj za enu vesselle more per nezmasne pijači biti? Zraven ty tudi brez muje zastopiš, de ta pijanost katira to podobo Božjo, po kateri ta človek ustvarjen je, nad nim toku popačy, njemu ta pamet, skuz katera on od navumne živine se odločy, toku obropa, inu njega še bel zaničlivišiga, koker je ta Zverina, stury, de ta pijanost, pravim jest, je zatu od G: Boga prepovedana, kir taista je sama na sebi že ostudna, inu iz naturè sem pregrešna toku, da se leta na obenim človekam naspodoby, če lih on v pijanost neč hudiga nastury, ampak se še za mizo doli zavalj, inu smerčati začne. Kdu bo še zanaprej pametnu rečiti zamogov: trunčen, ali pijen sim biv, pak v pijanost jest nisim neč hudega naredov? nej pa še reče: loternija sim dapernesov, inu v prešuštvu sim davollov, pak v timu nisim neč hudega sturov — jest sim mojga Sosedu pobov, per temu pak nisim neč hudega dapernesov! al je potem en takšne človek brez greha; kir že ta nečistost, inu to ubivajne je samu na sebi velika hudobija, če lih eden zraven taiste neč drugeh pregreh naperložy? Raunu toku ta nezmasna pijača, inu pijanost je sama na sebi pregrešna, če lih en trunčen človek zraven taiste neč drugega hudega nadaperneše.

Micha. G: Oča! zdey so meni Ony popolnoma Ocy odperli, jest namorem te toku očitnu storjeni resnici zupergovoriti; enu vender be

njih še rad poprašov, če se nabodem zamyrov: jest se namorem nigdar zadost začuditi, koku pa nekateri Gospodji se zamorejo upijaniti, kader ta pijanost je takšne greh; ony so ja študirani, inu be mogli vediti:

Fajmašter. Lubeznive Micha! koker ty nočes Judaža Iskarjota posnemati, deb ty JEZUSA Syna tega živiga Boga, keb on še na Zemle živu, v roke njegovih Šovražniku za XXX sreberniku jizdav, kar je ta Šelm Judaš sturov, aku lih on try zelle leita se je v Šulli JEZUSovi znajdov, inu od Njega je še v štuvejne teh XII Apostelnu goriusseti biv: raunu toku, če lih ty eniga, inu drugega te pijanost podvrženiga Gospuda poznaš, nikar ty njegove pijanost naposnemaj! Leta navuk imaš ty v svetimu Evangeliumu zapopaden; Kristus sam je k folku rekov: na priženci tega Moyzesa so sedeli Pisarje, inu Farizeerje: usse tedej, karkuli bodo ony vam povedali, deržite, inu sturite vy, po njih dellah pak nekar se nazaderžite. (*Matth: 7, 3.*) Glih toku zna biti na priženci JEZUSA eden, inu druge Gospud, kater dergač živu, koker S: Evangelium govory, inu naluby te treznust, meniš ty, de potler pijanost ni več pregrešna? Ah! moj Micha! napusti se premo-titi; temuč iz padcu tvojga bližnega imaš ty še le pametniš ratuvati; kir ty s tvojem Očmy teh pijancu nesreče večkrat videš, inu zdej S: Hieronymusa bessede sam bereš: eniga vine-niga Mašnika, spričuje ta S: Vučenik, eniga vineniga Mašnika ferdamuje ne samu ta Apostel, ampak še postava starega Testamenta njega od službe odstavla; (*S: Hieron: dist: 35, C. Vinol:*) inu raiši zanaprej posnemaj takšne Gospode, katiri v resnici, koker S: Paul, se pomujajo za Kristušam hoditi, inu svoje živlejne po nje-govimu rovnati. (*1 Cor: 4, 16.*)

Micha. Bug njem lonej za ta lepi navuk! še to njih prossim, nej nam izlože: al sleherna pijanost je tok pregrešna, de taista nam Ne-besa oduzame?

Fajmašter. Pijanost, vidiš Micha! med vam ni ussellej toku zastoplena, de ta človek, ka-teriga vy imenujete: pijen, ali trunčen je, že pamet prov nucati namore; temuč vy ussamete ta besseda pijanost ussellej, nej bo eden en malu trunčen, ali pijen, ali pak močnu. Toku ta čas ta pijanost je en smertne greh, inu nam oduzame Nebesa, kader ta Človek spoznanu ali vinu, ali druge močne pijače toku dovgu v se uliva, de on potem pamet zguby. Znamina pak, de eden je ob pamet peršov, so lete: I. kader on drugi dan si spomniti namore; koga je on v pijanost govorov, ali sturov. II. kader on v

pijanost takšne rečy je dapernašov, ali govorov, katire on trezen nigdar dapernašati, inu govo-riti navade nima. III. Kader on med dobrem, inu hudem narezločy, inu sam nave, koga je? ali kej se znajde? IV. Kader njemu ne samu noge se odpovedo, inu hiša ukuli lety, ampak tudi jezick se zavaluje, inu Očy dergač vidjo.

Lenard. Za me, G: Oča! je sreča vender velika; moja glava je tok terdna, da se nigdar tok nazmešam: večkrat z jutrej gredem k Ma-thiju v Oštarija, ga žlempam celi dan po mošku, inu pridem sam domu kuražnu še le ta čas, kader se na firmamentu Danica perkaže; doma pak Ženo še lohku s kneftra pregoslam, če me le upraša: kej se tok dovgu ulačeš?

Fajmašter. Raunu zatu ty nisi brez smert-nega greha; kir ty od vina toku ognen, inu tyranski postaneš, de eniga nadoužnega brez usmilejna biješ: zraven tega pak še skuz takšna nezmasna pijača zdravje, premožejne, inu ta lepi zait zapravlaš, sebe, te svoje, inu svojga bližnega škodješ, inu čez natura v se več, koker potrebuješ, ulyvaš: skuz kateru živlejne ty v preklinuvajne večniga ferdamajna zapadeš: Gorje vam, pusty G: Bug oznanuvati skuz Preroka Izaiasa, Gorje vam! kateri vy zjutrej zgudy ustajate, de vy temu pijančuvajnu služete, inu notr do večera pijete, de vy potem od vina ogneni postanete. (*Iza: 5, 11:*) Spet: gorje vam! katiri ste za vinu pyti mogočni junaki! (*Iza: 5, 22.*)

Mathia. Na tako vižo nabomo my tedej smeli ukupipridti, inu Vina pyti?

Fajmašter. Enu drugu je Vinu pyti, inu s perjatelmi ukupipridti: enu drugu je Vinu nezmasnu pyti, trunčen biti, pijen ratati. Ukup-pridti, s perjatelmi pametnu dobre vole biti, vinu z masa pyti, ni obene pregrehe; toku so v Kana Galilaei ukupperšli, Vinu pyli, dobre, inu vesselle vole bli, kir se je tudi JEZUS s svojo Materjo, inu s svojem Jogram znajdov: (*Joan: 2.*) toku je Gabel k Raguelu na Ohcet tega mladiga Tobiasa, inu te Sare od Arch-angela Raphaela, kater je podoba eniga Mla-denča imov, perpellan biv, inu, koker S: Pismu pove, ony so k jejdi skupiperšli: ony so pak tud ohcetnu gostje v strahu tega Gospoda deržali: (*Tob: 9, 12.*) toku smo tud my dones iz poštenega zil, inu konca se ukupzbrali, inu kir nismo Angelci, ampak zraven duše tudi truplu imamo, tedej jejmo my naprej, pijmo, inu bodimo dobre vole, koker te sveti Ludje vesselli biti navado imajo. (*Judith 16, 24.*)

(Dalje.)